

Parafia w kościele partykularnym. Aspekt kanoniczno-pastoralny

1. Aktualność parafii i konieczność jej nieustannej odnowy

„Parafia nie jest strukturą przestarzałą” – stwierdza papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*¹. Wpisuje się w ten sposób w nauczanie Magisterium papieży ostatnich dziesięcioleci, którzy w obliczu gwałtownych przemian cywilizacyjnych, w jakich przyszło działać Kościołowi, stanowczo bronili parafii², ucząc, iż winna być ona za wszelką cenę utrzymana³. Nie chodzi tu bowiem jedynie o pod-

Ks. MARIAN DUDA – dr teologii w zakresie teologii moralnej, dr hab. teologii w zakresie teologii pastoralnej, dyrektor WIT i profesor stały teologii pastoralnej, dyrektor Podyplomowego Studium Pastoralnego dla Kapłanów, kierownik Sekcji Licencjackiej Wydziału Teologicznego UP JP II w Częstochowie.

¹ FRANCISCUS, *Adhortatio apostolica „Evangelii gaudium” de evangelio nuntiando nostra aetate* (EG) 28, AAS 105 (2013), 1031: „La parrocchia non è una struttura caduta”, FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu ewangelii w dzisiejszym świecie*, Kraków 2014, 31.

² Szczególnie dotyczy to pontyfikatu papieża Jana Pawła II, którego można by nazwać „apologetą parafii” i jej „odnowicielem”. Zostawił on syntezę nauki o parafii, swoistego rodzaju „sumę teologiczną o parafii”. Stał się on jej żarliwym promotorem i przekonywującym obrońcą w obliczu jej dezawuowania w łonie samego Kościoła. Por. M. DUDA, *Mysząc parafia... Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno-pastoralne*, Częstochowa 2006, 57-61.

³ Urząd Nauczycielski Kościoła niejednokrotnie zabierał w przeszłości głos na temat parafii, kreśląc jej teologiczne zręby i nadając jej kanoniczne ramy. Natomiast w ostatnim stuleciu, wraz z nurtem teologicznych badań, służących odnowie parafii i konkretnym inicjatywom jej odrodzenia, oraz wobec niewątpliwego kryzysu tradycyjnej parafii, wyrosłej w swym kształcie europejskim z cywilizacji agrarnej, *Magisterium Ecclesiae* w wielu swoich enuncjacjach broni tej wielowiekowej instytucji, uznaje jej ważność i wartość oraz daje pozytywny wykład tego, co słusznie można nazwać teologią parafii, stawiając przed nią jednocześnie wymagania gruntownej odnowy. W adhortacji *Catechesi tradendae* Jan Paweł II (*Adhortatio apostolica „Catechesi tra-*

trzymywanie parafii jako zewnętrznej struktury kościelnej w jakiegokolwiek jej formie historycznej, bo do jej istoty należy zmienność. Chodzi o zachowanie swobodnego *esse* parafii, jej „teologicznej rzeczywistości”, związanej ściśle z tajemnicą Kościoła i ją urzeczywistniającej w konkretnym środowisku życiowym, tu i teraz.

A ponieważ parafia, jak zresztą cały Kościół, ze swej natury jest wspólnotą bosko-ludzką, w tym co ludzkie podlega z konieczności nieustannej odnowie, przystosowaniu, reformie, zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej. Dyktują ją z jednej strony przemiany cywilizacyjne, z drugiej zaś natura Kościoła, który jest *Ecclesia semper reformanda*⁴. Chrześcijanie bowiem, jak podkreślał Jan Paweł II, „żyją *in statu conversionis* – a ten stan wyznacza najgłębszy nurt pielgrzymowania każdego człowieka na ziemi *in statu viatoris*”⁵.

Ideę nieustannej odnowy Kościoła podejmuje także obecny papież Franciszek w aspekcie pastoralnym, proponując wszystkim wspólnotom drogę „duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia, które nie

dendae” *de catechesi nostro tempore tradenda* (CT) 67, AAS 71 (1979), 1332, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae” o katechizacji w naszych czasach*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, *Adhortacje*, Kraków 2006, 57) stwierdza: „In non paucis quidem regionibus paroecia quasi subversa est immenso illo urbium auctu. Quidam fortasse nimis festinanter iudicarunt eas esse obsoletas, immo perituras, et pro iis parvas communitates, magis accommodatas et efficaces, constituendas. At velint nolint illi, paroecia locus restat, quo cum populus christianus, etiam ii, qui religionem non colunt, arctiore necessitudine iunguntur. Rectum ergo e rei veritate haustum iudicium et sapientia postulant, ut illud servetur consilium eo pertinens, ut eidem paroeciae, si opus est, congruentiores structurae praebeantur, et potissimum ut ei novus indatur impulsus, quatenus fideles, ingenio et peritia praestantes, officii sui conscii, magnanimi, auctiore modo in eam inseruntur”.

⁴ CONCILIUM VATICANUM II, *Decretum de Oecumenismo „Unitatis redintegratio”* (DE) 6, AAS 57 (1965), 96-97: „Ecclesia in via peregrinans vocatur a Christo ad hanc perennem reformationem qua ipsa, qua humanum terrenumque institutum, perpetuo indiget; ita ut si quae, pro rerum temporumque adiunctis, sive in moribus, sive in ecclesiastica disciplina, sive etiam in doctrinae enuntiandae modo – qui ab ipso deposito fidei sedulo distingui debet – minus accurate servata fuerint, opportuno tempore recte debiteque instaurentur”, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*, w: SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 199.

⁵ IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae „Dives in misericordia” de Divina Misericordia* (DiM) 13, AAS 72 (1980), 1221: „Vivunt igitur in statu conversionis; qui profecto status partem designat principalem singulorum hominum peregrinationis super terram in statu viatoris”, JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Dives in misericordia” o Bożym miłosierdziu*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. I, *Encykliki*, Kraków 2006, 92.

może pozostawić rzeczy w takim stanie, w jakim są⁶ i odnosi go do wszystkich struktur kościelnych, w tym także do parafii. Nawrócenie to w swej istocie polega na tym, aby wszystkie wspólnoty stały się „bardziej misyjne, by duszpasterstwo zwyczajne we wszystkich swych formach było bardziej ekspansywne i otwarte, by doprowadziło pracujących w duszpasterstwie do nieustannego przyjmowania postawy «wyjścia» i w ten sposób sprzyjało pozytywnej odpowiedzi ze strony tych wszystkich, którym Jezus ofiaruje swoją przyjaźń⁷”. Podsumowując dotychczas podejmowane wysiłki na rzecz odnowy parafii w Kościele, Papież stwierdza: „Musimy jednak przyznać, że wezwanie do rewizji i odnowy naszych parafii nie przyniosło jeszcze wystarczających owoców, aby były one bliżej ludzi i były środowiskami żywej komunii i uczestnictwa oraz ukierunkowały się całkowicie na misję⁸”.

Skoro zdaniem Papieża wezwanie do odnowy parafii nie przyniosło jeszcze oczekiwanych owoców, to znaczy, iż nadal jest konieczność podejmowania wysiłków mających na celu jej reformę w kierunku wskazanym przez Ojca św. Na pierwszym miejscu chodziłoby jednak nie o jakieś konkretne projekty pastoralne, lecz o pogłębienie samoświadomości natury parafii oraz wynikającej z niej misji, by mogła ona sprostać oczekiwaniom Kościoła wobec niej jako narzędzia ewangelizacji. Stąd też Jan Paweł II wskazywał, na naczelną zasadę jej nieustannej reformy, a mianowicie mówił, iż: „parafia nadal powinna być w pierwszym rzędzie wspólnotą eucharystyczną⁹”.

⁶ EG 25, AAS 105 (2013), 1030: „[...] nel cammino di una conversione pastorale e missionaria”, FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, 28.

⁷ Tamże 27, AAS 105 (2013), 1031: „[...] più missionarie, che la pastorale ordinaria in tutte le sue istanze sia più espansiva e aperta, che ponga gli agenti pastorali in costante atteggiamento di “uscita” e favorisca così la risposta positiva di tutti coloro ai quali Gesù offre la sua amicizia”, FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, 31.

⁸ Tamże 28, AAS 105 (2013), 1032: „Però dobbiamo riconoscere che l’appello alla revisione e al rinnovamento delle parrocchie non ha ancora dato sufficienti frutti perché siano ancora più vicine alla gente, e siano ambiti di comunione viva e di partecipazione, e si orientino completamente verso la missione”, FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, 32.

⁹ IOANNES PAULUS II, *Exhortación apostólica postsinodal „Ecclesia in America” sobre el encuentro con Jesucristo vivo, camino para la conversión, la comunión y la solidaridad en América* (EAM) 41, AAS 91 (1999), 776: „La parroquia debe renovarse continuamente, partiendo del principio fundamental de que «la parroquia tiene que seguir siendo primariamente comunidad eucarística»”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Ecclesia in America” o spotkaniu z żywym Chrystusem, drogą nawrócenia, jedności i solidarności w Ameryce*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 696.

Naturalną przestrzenią działania parafii jest Kościół partykularny. Parafie stanowią bowiem swojego rodzaju przestrzeń życiową diecezji¹⁰, szczególne tworzywo i sieć wspólnoty diecezjalnej¹¹, podstawowe ogniwo jej codziennego życia¹². Parafia jest tkanką Kościoła partykularnego, kamyczkiem w mozaice, jaką stanowi diecezja¹³. W parafii Kościół partykularny znajduje swój wyraz najbardziej bezpośredni i widzialny, a lud chrześcijański w sposób zwyczajny wyraża w niej swoje życie. Jest ona lokalnym, najbliższym każdemu wiernemu urzeczywistnieniem tajemnicy Kościoła¹⁴.

I właśnie z tych racji to w ramach Kościoła partykularnego i z jego inspiracji winna się dokonywać jej nieustanna odnowa. Istnieje więc konieczność podjęcia i pogłębienia refleksji teologicznej i pastoralnej na temat relacji parafii do Kościoła partykularnego, co stanowi przedmiot niniejszego skromnego przyczynku.

Uchwycenie bowiem w perspektywie teologicznej, i to na pierwszym miejscu, przed każdą inną, natury i misji parafii w Kościele partykularnym, pozwala odkryć w świetle wiary „prawdziwe oblicze parafii”¹⁵ i „na nowo odkryć właściwe jej powołanie”¹⁶. A wszystko w tym celu, by urzeczywistnić prawdę o parafii i właściwej jej misji w codziennej *praxis* Kościoła na drogach nowej ewangelizacji.

¹⁰ TENŻE, *Orędzie na XVIII Światowy Dzień Powołań*, w: *Nauczanie papieskie* (NP), IV, 1, 1981, Poznań 1989, 508.

¹¹ TENŻE, *Rola Akcji Katolickiej w parafii. Przesłanie do asystentów Włoskiej Akcji Katolickiej – 19.02'03*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol., 24 (2003) 4 (252), 30.

¹² TENŻE, *Adhortatio apostolica post-synodalis „Pastores gregis” de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe* (PG) 45, AAS 96 (2004), 886: „Ad paroecias tamen convenienter Patres synodales animum intendere censuerunt, memores Episcopum esse primum responsalem huius communitatis, quae eminent inter omnes in Dioecesi praesentes, cui illius est sedulo prospicere. Paroecia revera – sicut saepe dictum est – adhuc in vita cotidiana Dioecesis nucleus manet fundamentalis”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna Adhortacja, „Pastores gregis” o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 968.

¹³ TENŻE, *Śłuchajcie Słowa Bożego i wprowadzajcie je w życie. Chiavari – 19.09'98*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol., 20 (1999) 1 (209), 28.

¹⁴ M. DUDA, *Myśląc parafia*, 206.

¹⁵ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica post-synodalis „Christifideles laici” de vocatione et missione laicorum in Ecclesia et in mundo* (ChL) 26, AAS 81 (1989), 438: „Necesse proinde est ut omnes, in fide, verum paroeciae vultum agnoscamus, id est, «mysterium» ipsum Ecclesiae, quae per ipsam praesens fit atque operatur”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 246.

¹⁶ CT 67, AAS 71 (1979), 1332, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 57.

Po tych uwagach natury ogólnej, wprowadzających w podejmowaną problematykę, tę perspektywę teologiczną postaramy się ukazać na trzech zasadniczych płaszczyznach. Najpierw uchwycimy relację komunii Kościoła partykularnego do komunii realizującej się w parafii. Następnie ukážemy relację personalną, zwiázana z porządkiem hierarchicznym Kościoła, zachodzącą między biskupem diecezjalnym a proboszczem parafii. Wreszcie zaprezentujemy ściśle powiázanie zasadniczej i pierwszorzędnej misji diecezji, którą jest ewangelizacja, z misją parafii, która tę właśnie misję *in concreto* realizuje.

2. Wspólnota Kościoła partykularnego a wspólnota kościoła parafialnego na tle zasadniczej relacji do Kościoła powszechnego

Rzeczywista praktyka eklezjalna, potwierdzona przez wielowiekową historię parafii, ukazuje nam Kościół partykularny (diecezję) podzielony na mniejsze wspólnoty, w tym na pierwszym miejscu na podstawowe wspólnoty – parafie¹⁷. W czasach nowożytnych zasadniczej reformy w tym względzie dokonał Sobór Trydencki, potwierdzając system parafialny i nakazując biskupom tworzenie parafii o określonym terytorium, tak w mieście, jak i na wsiach, aby zapewnić wiernym opiekę duchową, i to przez właściwego im duszpasterza¹⁸. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku utrwalił istniejący od wieków zasadniczy podział diecezji na parafie typu terytorialnego, czyniąc go obowiązkowym, dopuszczając jedynie wyjątkowo także parafie personalne¹⁹.

Szczególnym impulsem do odnowy parafii stało się magisterium *Vaticanum II*, które naukę o parafii wyprowadziło z nowej eklezjologii soborowej²⁰. Choć w dokumentach soborowych parafia nie jest

¹⁷ M. DUDA, *Parafia a świat wartości*, Częstochowa 2004, 65-77. Por. A. MISIASZEK, *Powstanie i rozwój historyczny parafii*, „Studia Warmińskie”, 41-42 (2004-2005), 328.

¹⁸ CONCILIUM TRIDENTINUM 24, kan. 13, w: DOKUMENTY SOBORÓW POWSZECHNYCH, red. A. Baron – H. Pietras, t. IV, Kraków 2004, 754-758. Por. G. BOULANGER, *La paroisse communauté eucharistique*, Montréal 2008, 32-35.

¹⁹ CODEX IURIS CANONICI, can. 216 § 1, AAS 9 (1917), 46: „Territorium cuiuslibet diocesis dividatur in distinctas partes territoriales; unicuique autem parti sua peculiaris ecclesia cum populo determinato est assignanda, suusque peculiaris rector, tanquam proprius eiusdem pastor, est praeficiendus pro necessaria animarum cura”.

²⁰ FR. COCCOPALMERIO, *La parrocchia. Tra Concilio Vaticano II e Codice di Diritto canonico*, Alba 2000, 57-61. Por. FR.G. BRAMBILLA, *La parrocchia oggi e domani*, Assisi 2004, 26-30.

pierwszoplanowym przedmiotem refleksji, jednak tej podstawowej wspólnocie Kościoła przypisuje się ogromny walor. Parafia jawi się bowiem w perspektywie teologicznej na tle tajemnicy Kościoła jako komunii Ludu Bożego i Ciała Chrystusa²¹.

Dokumenty Soboru Watykańskiego II zawierają ogółem trzydzieści trzy teksty dotyczące parafii. Dziesięć z nich dotyczy jej relacji do Kościoła powszechnego, zaś pozostałe do diecezji. Większość uwag dotyczących parafii Sobór czyni na marginesie problematyki episkopatu i prezbiteratu. Zasadniczo tylko cztery teksty soborowe podejmują problematykę parafii w perspektywie samoświadomości Kościoła, i to w świetle Bożego Objawienia.

W zasadniczych tekstach soborowych znajdujemy następujące określenia parafii – „paroecia”: „communitas Ecclesiae”²², „communitas paroecialis”²³, „communitas christiana”²⁴, „congregatio localis fidelium [...] cui presbyter praeest”²⁵, „determinata dioecesis pars”²⁶, „portio gregis dominici”²⁷, „fidelium coetus localiter sub pastore vice gerente Episcopi ordinata”²⁸, „communitas localis”²⁹, „communitas exigua et pauper”³⁰, „familia ecclesiastica”³¹, „cellula dioecesis”³².

²¹ K. WOJTYŁA, *Udział świeckich w życiu parafii*, w: *Dei Virtus*, red. J. Krucina, Wrocław 1974, 83.

²² CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de apostolatu laicorum* „Apostolicam actuositatem” (DA) 10, AAS 58 (1966), 846-847, *Dekret o apostolstwie świeckich* „Apostolicam actuositatem”, w: SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 385-386.

²³ CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia* „Christus Dominus” (DB) 30, AAS 58 (1966), 688, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów* „Christus Dominus”, w: SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 250-251.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ CONCILIIUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia* „Lumen gentium” (KK) 28, AAS 57 (1965), 33-34, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* „Lumen gentium”, w: SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133.

²⁸ CONCILIIUM VATICANUM II, *Constitutio de sacra liturgia* „Sacrosanctum Concilium” (KL) 42, AAS 56 (1964), 111-112, *Konstytucja o liturgii świętej* „Sacrosanctum Concilium”, w: SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 59-60.

²⁹ KK 28, AAS 57 (1965), 33-34, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133.

³⁰ KK 26, AAS 57 (1965), 31-32, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 129-130.

³¹ DA 10, AAS 58 (1966), 846-847, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 385-386.

³² Tamże.

Wszystkie te terminy opisują parafię jako rzeczywistość społeczną, umiejscowioną, dającą się zaobserwować. Ta uchwytana rzeczywistość społeczna parafii rozpatrywana jest w dokumentach soborowych w podwójnym wymiarze: relacji parafii do Kościoła Powszechnego oraz relacji do Kościoła partykularnego, jakim zwykle jest diecezja. Żeby jednak w pełni uchwycić relację parafii do Kościoła partykularnego, koniecznie trzeba poczynić chociażby kilka uwag o naturze jej powiązania z tajemnicą całego Kościoła powszechnego.

Mówiąc o miejscu i roli parafii w Kościele powszechnym, dokumenty soborowe odwołują się do pojęcia Kościoła lokalnego. To właśnie Kościół lokalny jest niejako widzialnym znakiem Kościoła ustanowionego na całej ziemi³³. W nim jest prawdziwie obecny Kościół Chrystusowy³⁴. Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* здаje się sugerować, że parafię w tym znaczeniu można nawet nazwać Kościołem lokalnym. Ma ona bowiem wszystkie charakteryzujące go cechy. Do cech tych należy obecność kapłana reprezentującego biskupa, Eucharystia oraz względnie stała wspólnota ludzka³⁵. Parafia zatem, pojęta jako Kościół lokalny, „uwidacznia Kościół powszechny na swoim terenie”³⁶. Co więcej, soborowa konstytucja *Lumen gentium* odnosi do parafii Pawłowe określenie Kościoła, gdy stwierdza, że „Kościół Chrystusowy jest prawdziwie obecny we wszystkich prawowitych, miejscowych zrzeczeniach wiernych, które trwając przy swoich pasterzach; same również nazywane są Kościołami w Nowym Testamencie. Są one bowiem na swoim miejscu

³³ S. Napierała (*Pojęcie Kościoła Partykularnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, Poznań 1985, 32) pisze w tym względzie: „Charakter eklezjalny przyznaje Konstytucja *Sacrosanctum Concilium* także parafii. Również ją widzi w świetle eklezjologii św. Ignacego Antiocheńskiego jako wspólnotę liturgiczno-eucharystyczną. Istnieje wszakże różnica między stopniem eklezjalności parafii i diecezji. Parafia nie jest tak jak diecezja „szczególną manifestacją Kościoła”, lecz w pewien sposób przedstawia widzialny Kościół ustanowiony na ziemi” (KL 42). Jej eklezjalność łączy Konstytucja z osobą biskupa i z jego Kościołem». Biskup bowiem nie mogąc osobiście zawsze i wszędzie przewodniczyć całej owczarni, tworzy grupy wiernych, wśród których najważniejsze są lokalnie zorganizowane parafie pod przewodnictwem pasterzy, którzy go zastępują (KL 42). Sobór wzywa wiernych i duchowieństwo do pogłębienia związku życia liturgicznego w parafii z biskupem (KL 42)”.

³⁴ KK 26, AAS 57 (1965), 31-32, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 129-130.

³⁵ KK 28, AAS 57 (1965) 1, 33-34, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133.

³⁶ Tamże.

nowym Ludem, powołanym przez Boga w Duchu Świętym i pełniłości wielkiej (por. 1 Tes. 1, 5)³⁷.

Te soborowe sformułowania uświadamiają więc, że parafia nie jest tylko jakąś komórką w łonie hierarchicznie zbudowanej wspólnoty kościelnej. Ona także zasługuje w pewnym sensie na miano Kościoła Bożego, chociaż pod pewnymi tylko warunkami i nie w takim stopniu, jak diecezja, w której jest obecny i urzeczywistnia się w pełni cały Kościół powszechny³⁸. W ten sposób w określeniach Soboru widoczne są te cechy, które parafię wiążą organicznie z cechami samego Kościoła powszechnego. Parafia zatem z jednej strony uczestniczy w jakiś sposób w przymiotach Kościoła, którym są: jedność, świętość, katolickość i apostołskość³⁹; z drugiej podejmuje podstawowe jego funkcje jako wspólnoty wiary, kultu i miłości⁴⁰. To uczestnictwo parafii w tajemnicy całego Kościoła i jego podstawowych zadaniach ma na celu jego budowę jako wspólnoty Mistycznego Ciała Chrystusa i Ludu Bożego i uobecnienia go w konkretnych ramach przestrzenno-czasowych⁴¹.

Parafia więc jest opisana przez Sobór językiem wiary i teologii jako rzeczywistość społeczna, możliwa do obserwacji w konkretnym miejscu, ze swoimi członkami, rolami i działaniami, swymi relacjami wewnętrznymi i zewnętrznymi, lecz także jako służąca Kościołowi za pośrednika w realizacji dzieła zbawienia Chrystusa. Jest zatem pojmowana jako rzeczywistość widzialna możliwa do zlokalizowania i zarazem jako rzeczywistość duchowa, której głęboki wymiar jest uchwytny dzięki wierze. Chodzi tu jednak o rzeczywistość niepodzielną, podobnie jak w przypadku całego Kościoła.

³⁷ KK 26, AAS 57 (1965), 31-32: „Haec Christi Ecclesia vere adest in omnibus legitimis fidelium congregationibus localibus, quae, pastoribus suis adhaerentes, et ipsae in Novo Testamento ecclesiae vocantur. Hae sunt enim loco suo Populus novus a Deo vocatus, in Spiritu Sancto et in plenitudine multa (cfr. 1 Thess. 1, 5)”, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 129-130. S. Napierała (*Pojęcie Kościoła Partykularnego*, 43-44) pisze w związku z tym: „Należy stwierdzić, że «prawowite zgromadzenia lokalne wiernych» oznaczają wspólnoty, którym przewodniczą biskupi, a więc diecezje, jak również wspólnoty, którym przewodniczą prezbiterzy ustanowieni przez biskupów. W drugim wypadku wspólnotami tymi są przede wszystkim parafie”.

³⁸ KK 28, AAS 57 (1965), 33-34, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133. Por. A. BORRAS, *Les communautés paroissiales. Droit canonique et perspectives pastorales*, Paris 1996, 69-74.

³⁹ KK 26, AAS 57 (1965), 31-32, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 129-130.

⁴⁰ R. KAMIŃSKI, *Teologiczne spojrzenie na parafię*, AK 103 (1984), 385-386.

⁴¹ KK 28 AAS 57 (1965), 33-34, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133.

Ukazując parafię w perspektywie tajemnicy Kościoła powszechnego, Sobór Watykański II odsłonił jej pełny teologiczny walor, mówiąc o niej jako o wspólnotcie eklezjalnej, istotnej dla całego Kościoła. Z drugiej strony podkreśla on, iż parafia nie może być utożsamiana z Kościołem ani też Kościół ograniczany tylko do wymiaru parafialnego⁴². Parafia jest Kościołem Bożym w tym znaczeniu, które zostało zaprezentowane wyżej, Kościołem urzeczywistniającym się w pewnym miejscu, lecz nie jest całym Kościołem⁴³.

Ta podstawowa relacja parafii do Kościoła powszechnego domaga się z konieczności uzupełnienia o jej relację do Kościoła partykularnego⁴⁴. To bowiem dopiero przez diecezję parafia da się w pełni zrozumieć, pozostając w autentycznej relacji do Kościoła powszechnego. Wówczas to podejmuje ona w komunii z całym Kościołem odpowiedzialność za jego urzeczywistnianie się tu i teraz i uczestniczy w jego misji.

Nauka soborowa dotycząca relacji parafii do diecezji jawi się głównie przy rozpatrywaniu kwestii prezbiterium diecezjalnego⁴⁵. Podkreśla ona organiczny związek między parafią a diecezją. Związek ten ma charakter *par excellence* teologiczny i polega na uczestnictwie wspólnoty parafialnej w tajemnicy Kościoła diecezjalnego, chociaż w niepełnym i niecałkowitym wymiarze. Uczestnictwo to jest analogiczne do uczestnictwa prezbitera w kapłaństwie biskupa⁴⁶.

Nierozzerwalny związek parafii z diecezją wyrażony jest w dokumentach soborowych przez nazwanie parafii „częścią diecezji”⁴⁷ czy też „komórką diecezji”⁴⁸.

Mówiąc o relacji parafii do diecezji trzeba zaznaczyć, że w świetle eklezjologii *Vaticanum II* diecezja jest Kościołem w pełnym tego słowa znaczeniu. W niej jest on prawdziwie obecny i działa jako jeden, świę-

⁴² DA 10, AAS 58 (1966), 846-847, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 385-386.

⁴³ A. BORRAS, *Les communautés paroissiales*, 71.

⁴⁴ Tamże, 388.

⁴⁵ DB 28-31, AAS 58 (1966), 687-690, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 249-252.

⁴⁶ W. MIZIOLEK, *Teologia parafii*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, red. B. Bejże – L. Balter, Poznań – Warszawa 1983, 360.

⁴⁷ DB 30, AAS 58 (1966), 688, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 250-251.

⁴⁸ DA 10, AAS 58 (1966), 846-847, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 385-386.

ty, katolicki i apostołski⁴⁹. Wyjaśniając w ten sposób teologiczną rzeczywistość diecezji, Sobór wskazuje z jednej strony związek biskupich Kościołów partykularnych z Kościołem powszechnym, z drugiej uwypukla odrębność diecezji. Innymi słowy, podstawowa jedność Kościoła nie wyklucza słusznego pluralizmu. Kościół bowiem ze swej natury jest pluralistyczną jednością⁵⁰.

Także i parafia cieszy się właściwą sobie odrębnością, uczestnicząc zarazem w zasadniczej odrębności diecezji. Jednocześnie trwa także w zasadniczej jedności z Kościołem powszechnym, a to przez jedność z właściwą sobie diecezją. Ta z kolei trwa w jedności powszechnej, *communio ecclesiarum*⁵¹. Wszakże zależność parafii od diecezji oraz ścisła więź z nią nie wyklucza jej pewnego rodzaju słusznej autonomii. Nie chodzi tu oczywiście o autonomię bezwzględną, gdyż jedynie dzięki temu powiązaniu z diecezją parafia ma swoją teologiczną wartość⁵².

Zatem w nauczaniu soborowym parafia jawi się jako część diecezji, jako instytucja i wspólnota zarazem. Przez diecezję pozostaje ona we wspólnocie z Kościołem powszechnym. Sprawując Eucharystię, głosząc Słowo Boże i umacniając miłość braterską oraz utrzymując więź z biskupem, a przez niego z całym Kościołem, parafia może rozwijać się zgodnie ze swoim specyficznym powołaniem⁵³.

W oparciu o tę soborową naukę można podjąć próbę konstrukcji definicji parafii: „Parafia jest miejscem, gdzie pod przewodnictwem prezbitera i w ścisłym związku z biskupem realizuje się wspólnota wierzących w Jezusa Chrystusa przez przepowiadanie Słowa Bożego, życie wiarą w miłości braterskiej, a szczególnie przez sprawowanie Eucharystii i inne czynności liturgiczne”⁵⁴. Bądź też: „Parafia to część Ludu Bożego, powierzona przez biskupa pasterskiej pieczy kapłana, wspieranego przez duchownych i świeckich, tak by trwając przy swym pa-

⁴⁹ DB 11, AAS 58 (1966), 677, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 240.

⁵⁰ S. OLEJNIK, *Jedność Kościoła a pluralizm życia chrześcijańskiego*, Warszawa 1982, 34-39.

⁵¹ R. KAMIŃSKI, *Teologiczne spojrzenie*, 391.

⁵² KK 26, AAS 57 (1965), 31-32, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 129-130; DA 10, AAS 58 (1966), 846-847, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 385-386.

⁵³ Tamże, 394.

⁵⁴ H. WIEH, *Konzil und Gemeinde, Eine systematische untersuchung zum Gemeindeverständnis den Zweites Vatikanischen Konzils in pastoraler Absicht*, Frankfurt am M. 1978, 210-211.

sterzu, zgromadzona przez niego w Duchu Świętym, mocą Ewangelii i Eucharystii, tworzyła wspólnotę lokalną, w której prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy⁵⁵.

Obydwa te określenia parafii, oparte na nauce soborowej, wydają się słuszne. Jak bowiem podkreślają komentatorzy *Vaticanum II*, dokumenty soborowe czynią z parafii figurę diecezji. Toteż to, co mówi się o diecezji i biskupie, jest czasem słowo w słowo powtarzane o parafii i proboszczu. Nie chodzi tu jednak o relację ścisłej tożsamości, lecz jedynie o analogię. Eklezjalność parafii bowiem pojmuje Sobór Watykański II analogicznie do eklezjalności kościelności wspólnoty, której przewodniczy biskup. I tylko tej wspólnocie przysługuje nazwa Kościoła w pełnym tego słowa znaczeniu⁵⁶.

Soborowa nauka o parafii znalazła odbicie w wielu dokumentach kościelnych okresu posoborowego. Natomiast normatywny walor soborowego nauczania został zawarty w posoborowym Kodeksie Prawa Kanonicznego promulgowanym przez Jana Pawła II w 1983 roku. Właśnie w księdze II o Ludzie Bożym w kanonach traktujących o strukturze Kościoła partykularnego znajdują się główne kanony o parafii. Prawodawstwo kodeksowe przede wszystkim w kan. 374 §1 reguluje, iż „każda diecezja lub inny Kościół partykularny powinny być podzielone na odrębne części czyli parafie⁵⁷. Parafia bowiem wyróżnia się ze względu na szczególną ważność spośród wszystkich innych wspólnot⁵⁸. Ma swoje jasno określone miejsce w Kościele partykularnym i chociaż „istnieją i inne płaszczyzny zgromadzeń prawnie wyspecjalizowanych [...], parafia zachowuje swoje miejsce pierwszorzędne w strukturach Kościoła partykularnego⁵⁹. Jest ona przez dokumenty kościelne zwana pierwszą, podstawową, organiczną, najstarszą, naturalną, zwyczajną, uprzywilejowaną, żywą, widzialną, bezpośrednią, miejscową wspólnotą Kościoła – tego właśnie rodzaju jego urzeczywistnieniem.

⁵⁵ G. BONICELLI, *Parafia a wspólnota*, „Communio” 2 (1982) 3/9, 93 (wyd. pol.).

⁵⁶ A. HOUSSIAU, *L'approche théologique de la paroisse*, „Revue Théologique de Louvain” 13 (1982), 319.

⁵⁷ KPK, kan. 374 § 1: „Quaelibet dioecesis aliave Ecclesia particularis dividatur in distinctas partes seu paroecias”.

⁵⁸ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica de familiae christianae muneribus in mundo huius temporis „Familiaris consortio”* (FC) 70, AAS 74 (1982), 167, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 119.

⁵⁹ GIOVANNI PAOLO II, *Di fronte alle trasformazioni della società la parrocchia è segno visibile della Chiesa. Discorso ai vescovi francesi della regione dell'Est in visita „ad Limina Apostolorum”*, „L'Osservatore Romano” 127 (1987) 25, 5.

Jak to wyżej zostało już wyakcentowane, nie można jednak zatrzymać się jedynie na pojęciu parafii jako części diecezji, zgłębiając jej relację do całości Kościoła diecezjalnego. Byłoby to bowiem spojrzenie zbyt uproszczone i ograniczone do wymiaru historycznego, socjologicznego, czy kanonicznego, widzące w parafii jako części diecezji jej jednostkę terytorialną, niejako jej organizacyjną podstawową strukturę, jej lokalny oddział. Oczywiście, od strony czysto ludzkiej czy ściśle kanonicznej takie spojrzenie jest w jakimś stopniu uprawnione. Jednak w imię wierności prawdy o Kościele nie można się zgodzić na taki redukcjonizm. Są to bowiem zaledwie ramy tej rzeczywistości, która stanowi obraz, a którą jest realizacja Kościoła tu i teraz w całej jego bogatej rzeczywistości wiary. Dlatego parafia „nigdy nie jest po prostu strukturą, terytorium, budynkiem”⁶⁰. Jest częścią Kościoła – jego realizacją, stąd też cała jej wartość płynie z komunii z Kościołem powszechnym i partykularnym oraz komunii w swoim łonie z innymi wspólnotami kościelnymi – komunii autentycznej, trwałej, rzeczywistej.

Podział diecezji na parafie jest więc uzasadniony nie tylko i nie tyle względami praktycznymi, ile raczej ukazuje się nam jako nieunikniona konsekwencja urzeczywistniania się komunii diecezjalnej w danym miejscu i czasie, w skali „mikroeklezjalnej”. Bo chociaż wspólnota kościelna zawsze posiada wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w życiu parafii. „Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem «zamieszkującym pośród swych synów i córek»”⁶¹. To powiązanie parafii z tajemnicą całego Kościoła uwidacznia się zarówno już w samej genezie parafii: „parafia rodzi Kościół, Kościół rodzi parafię”⁶²; w jej widzialnej obecności: „misterium Kościoła rozbłyska”⁶³, w swej realizacji „parafia czyni misterium Kościoła żywym i działającym wobec ludzi w konkretnym środowisku społecznym”⁶⁴.

Zachęcając do patrzenia na Kościół oczyma wiary, Jan Paweł II wzywa do odkrycia głębokiej tożsamości wspólnoty parafialnej. „Oto

⁶⁰ ChL 26, AAS 81 (1989), 438, JAN PAWEŁ II, *Dzieła zebrane*, t. II, 246.

⁶¹ Tamże: „[...] locus est ultimus ubi Ecclesia viget, immo quae quodammodo est ipsa «Ecclesia inter domos suorum filiorum et filiarum vivens»”.

⁶² Giovanni Paolo II in visita alla parrocchia di Santa Gemma Galgani. *Gli incontri con i gruppi parrocchiali*, „L'Osservatore Romano” 134 (1994) 25, 5.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ GIOVANNI PAOLO II, *Sacerdoti, parrocchia, famiglia e giovani, priorità pastorali delle diocesi lombarde. Discorso ai vescovi della Lombardia in visita „ad Limina Apostolorum”*, „L'Osservatore Romano” 126 (1986) 300, 5.

wasza tożsamość: tajemnica parafii w tajemnicy Kościoła”⁶⁵. I niejako zobowiązuje: „powinniście wchodzić coraz głębiej w tajemnicę waszej parafii. Każda bowiem parafia posiada jedną tajemnicę, tajemnicę wspólną całemu Kościołowi powszechnemu: obecność Chrystusa Odkupiciela, Chrystusa – Eucharystii”⁶⁶.

Stąd też w definicja parafii, którą podaje Kodeks Prawa Kanonicznego nie znalazło się wcześniej proponowane określenie parafii jako *pars populi Dei*, lecz fundamentalne dla prawdy o Kościele jako *communio* określenie *communitas* – wspólnota⁶⁷. Kościół bowiem ze swej natury jest tajemnicą komunii misyjnej i jego urzeczywistnienie zawsze ma wymiar wspólnotowy, zarówno co do jego natury, jak i misji.

Kan. 515 § 1 podaje najbardziej aktualną i obowiązującą definicję parafii: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych (*communitas christifidelium*), utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”⁶⁸.

Określając parafię jako *communitas christifidelium* Prawodawca umieszcza ją we właściwym kontekście eklezjalnym, stanowiąc, iż ta *communitas* jest ustanowiona w Kościele partykularnym. To właściwy kontekst komunijny parafii, bez którego nie miałaby ona zakorzenienia w *communio omnium ecclesiarum* – w komunii powszechnej Kościoła. Tylko taki rodzaj zakorzenienia stanowi o wartości eklezjalnej parafii, by nie wyalienowała się ona z tego swojego naturalnie teologicznego środowiska, jakim jest dla niej diecezja, i nie stała się rodzajem jakiegoś prywatnego, alternatywnego Kościoła, realizującego się według pomysłów lokalnych liderów religijnych czy woli większości członków.

To, co charakteryzuje tę wspólnotę, którą określa się mianem parafii, to jej „ustanowienie na sposób stały”. Powoduje ono stabilność jej istnienia, organiczność jej natury oraz systematyczność jej działania.

⁶⁵ *La visita del Santo Padre alla parrocchia di San Gaetano a Via Flaminia (servizi a cura di P. Amici e P. di Domenico)*, „L'Osservatore Romano” 126 (1986) 17 (38. 119), Tabloid II.

⁶⁶ *La visita pastorale del Papa alla parrocchia di San Ferdinando Re al Tuscolano (a cura di G. Grieco e G. Planelli)*, „L'Osservatore Romano” 125 (1985) 250 (38. 049), Tabloid III.

⁶⁷ FR. COCCOPALMERIO, *La parrocchia*, 12.

⁶⁸ KPK, kan. 515 § 1. POF. CODIX CANONUM ECCLESIAE ORIENTALIS (KKKW), can. 279, Città del Vaticano 1990, 226: „Paroecia est certa communitas christifidelium in eparchia stabilter constituta, cuius cura pastoralis committitur parochi”, KODEKS KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH, tłum. L. Adamowicz – M. Dyjakowska, Lublin 2002, 227.

Wyróżnia ją także spośród innych wspólnot istniejących w łonie Kościoła partykularnego.

Rzeczą drugorzędną, która nie weszła do nowej kodeksowej definicji parafii oraz bogatego posoborowego nauczania *Magisterium Ecclesiae* na ten temat, jest charakter terytorialny czy personalny tej wspólnoty, którą jest parafia. *Certa communitas* oznacza określoną (konkretną) wspólnotę. Wprawdzie kan. 518 KPK przypomina zasadę ogólną, że parafia jest wspólnotą terytorialną, ale nie jest to wyłączna jej cecha, chociaż najczęściej występująca. Bowiem ten sam kanon pozwala biskupowi diecezjalnemu na tworzenie parafii personalnych, podając przykładowo racje możliwości powstawania takich parafii⁶⁹.

Zasadnicza relacja parafii do diecezji jako Kościoła partykularnego implikuje zarazem relację określonej parafii do innych wspólnot istniejących w ramach diecezji, na pierwszym miejscu oczywiście do innych wspólnot parafialnych. Ta bowiem jedność parafii z diecezją realizuje się w trwaniu w komunii z pozostałymi wspólnotami parafialnymi tworzącymi diecezję, zwłaszcza z tymi, z którym łączy ją więzy ściślejszej współpracy w ramach dekanatu czy regionu duszpasterskiego⁷⁰. Wówczas to komunია zarówno w wymiarze diecezja–parafia, jak i parafia–parafie nabiera szczególnego świadectwa jedności w wierze i apostołstwie. Brak zrozumienia tej teologicznej rzeczywistości powoduje niejednokrotnie w praktyce izolowanie się parafii od innych parafii, dystansowanie się od współpracy z nimi, a nawet niezdrową rywalizację czy gorszące napięcia.

Ta komunია międzyparafialna w ramach diecezji i Kościoła powszechnego przybiera także formę troski o parafie biedniejsze. „Jeśli w diecezji żyje się duchowością komunii, z konieczności powinno się poświęcać uwagę biedniejszym parafiom i wspólnotom oraz, zależnie od możliwości, część środków ekonomicznych, jakie są do dyspozycji, przeznaczać dla najuboższych Kościołów, szczególnie na terenach misyjnych i migracyjnych”⁷¹.

⁶⁹ *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. Głódź – J. Krukowski – M. Sitarz, Lublin 2013.

⁷⁰ KPK, kan. 374 § 2; CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi „Apostolorum successores”* 22. 04. 2004, Roma 2004, 218-220, KONGREGACJA DS. BISKUPÓW, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”*, Kielce 2005, 250-252.

⁷¹ PG 45, AAS 96 (2004), 886: „Si in Dioecesi vivitur spiritalis vitae communio, fieri non poterit, quin singularis praestetur cura de paroeciis et communitatibus pauperi-

Należy także wyakcentować konieczność komunii na linii parafia – wspólnoty życia konsekrowanego, istniejące czy to na jej terytorium, czy też w danym Kościele partykularnym. Stanowią one bowiem rzeczywistość ubogacającą parafię i dyktują postawę otwarcia na swój charakter i owocną współpracę w dziele apostołstwa w duchu świadomości jedności misji⁷².

Rozpatrując w świetle eklezjologicznej idei *communio* relację parafii do Kościoła powszechnego i partykularnego, nie sposób pominąć relacji komunijnej w jej łonie. W swej bogatej rzeczywistości teologicznej jest bowiem parafia „komunią komunii” – wspólnotą wspólnot. Bez komunii z parafią działanie poszczególnych wspólnot, nawet nacechowane gorliwością apostołską, może być pozbawione świadectwa jedności i rodzić niepotrzebne napięcia czy wręcz podziały. I nie chodzi tutaj o podporządkowanie się na zasadzie zależności, co by świadczyło jedynie o perspektywie czysto ludzkiej w istnieniu i działaniu Kościoła, lecz o trwanie w komunii z kościołem-matką, zarówno w wymiarze diecezjalnym, jak i parafialnym. Stąd też dokumenty kościelne wskazują na konieczność włączania zwłaszcza nowych rzeczywistości eklezjalnych we wspólnotę diecezjalną i parafialną, od których nie powinny się nigdy oddzielać⁷³. Papież Franciszek, doceniając ich rolę, wskazuje na konieczność ich kontaktu oraz włączenia się w życie i misję parafii, gdyż w innym wypadku bardziej szkodziłyby, aniżeli przynosiły pożytek: „Inne instytucje kościelne, wspólnoty podstawowe i małe wspólnoty, ruchy oraz inne formy stowarzyszeń stanowią bogactwo Kościoła, które Duch wzbudza dla ewangelizowania wszystkich środowisk i dziedzin życia. Wielekroć wnoszą nowy zapal ewangelizacyjny i zdolność do dialogu ze światem, co odnawia Kościół. Ale jest bardzo wskazane, aby nie traciły kontaktu z tą tak bogatą rzeczywistością parafii miejsca i włączały się chętnie w or-

oribus, pro viribus laborando ut pars quaedam facultatum oeconomicarum indigentioribus servetur Ecclesiae, praesertim in terris missionis et migrationis”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 968.

⁷² IOANNIS PAULI II, *Adhortatio apostolica postsynodalis „Vita consecrata” de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo* 49, AAS 88 (1996), 421: „Personae vitae consecratae, vicissim, liberaliter sociatam suam operam in Ecclesiam particularem suis pro cuiusque viribus conferent, proprio servato charismate, dum Episcopo arte adhaerentes operantur in provincia evangelizationis, catechesis, atque paroecialis vitae”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostołska „Vita consecrata” o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 530.

⁷³ PG 51, AAS 96 (2004), 891, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 972.

ganiczne duszpasterstwo Kościoła partykularnego. Ta integracja sprawi, że nie pozostaną same, tylko z częścią Ewangelii i Kościoła, lub nie przekształcą się w koczowników pozbawionych korzeni”⁷⁴.

Wśród różnorodnych wspólnot, mogących istnieć czy *de facto* istniejących w łonie parafii, na pierwszym miejscu jest wspólnota rodzinna – podstawowa komórka Kościoła i społeczeństwa. Parafia bowiem to, w rzeczywistości najbardziej pierwotnej i naturalnej, wspólnota rodzin – komunია rodzin – *communio ecclesioiarum*. To przecież głównie z rodzin, pojętych jako nie tylko podstawowe komórki społeczne, ale jako „kościół domowy”, zbudowana jest parafia, a zarazem przez nią Kościół partykularny, ostatecznie zaś Kościół powszechny.

Chcąc więc dotrzeć do Kościoła żyjącego w parafii, zgodnie z formułowaną przez Jana Pawła II tezą doktrynalno-pastoralną z konieczności trzeba docierać do każdej z rodzin, z których się parafia składa. Dlatego to Jan Paweł II głosił, wypływającą ze ścisłej więzi komunii rodziny z parafią, ideę wzajemnego poszukiwania: „Parafia poszukuje rodzin, a rodziny poszukują z kolei parafii”⁷⁵, gdyż „każda rodzina ma swoje miejsce, swój punkt religijny, duchowy w parafii, która jest rodziną rodzin. I tak, między parafią i rodziną istnieją wielorakie związki i głęboka paralela”⁷⁶.

Te dwie rzeczywistości w przestrzeni duchowej komunii parafialnej są niejako na siebie „skazane”. W ścisłej symbiozie komunii styl rodzinny niejako udziela się parafii, która staje się dużą „rodziną rodzin”, cechującą się atmosferą rodzinnego ciepła i przygarniania. Z kolei rodzina zyskuje w parafii oparcie i promotora wartości rodzinnych w obliczu współczesnych zagrożeń dla niej⁷⁷. Ta relacja komunii parafii i rodziny,

⁷⁴ EG 29, AAS 105 (2013), 1032: „Le altre istituzioni ecclesiali, comunità di base e piccole comunità, movimenti e altre forme di associazione, sono una ricchezza della Chiesa che lo Spirito suscita per evangelizzare tutti gli ambienti e settori. Molte volte apportano un nuovo fervore evangelizzatore e una capacità di dialogo con il mondo che rinnovano la Chiesa. Ma è molto salutare che non perdano il contatto con questa realtà tanto ricca della parrocchia del luogo, e che si integrino con piacere nella pastorale organica della Chiesa particolare. Questa integrazione eviterà che rimangano solo con una parte del Vangelo e della Chiesa, o che si trasformino in nomadi senza radici”. FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, 32-33.

⁷⁵ *La visita del Santo Padre alla parrocchia S. Maria Regina Pacis a Monteverde Vecchio*, „L'Osservatore Romano” 123 (1983) 19, 3.

⁷⁶ *La visita del Papa alla parrocchia di Sacre Cuore di Cristo Re*, „L'Osservatore Romano” 120 (1980) 115, 9.

⁷⁷ GIOVANNI PAOLO II, *Messaggio ai Vescovi italiani riuniti ad Assisi per la* ^{52a} *Assem-*

z której każda realizuje właściwą sobie misję, jest nieodzownym warunkiem, swoistym punktem wyjścia do budowania komunii w szerszym kontekście Kościoła⁷⁸.

To właśnie duchowość komunii, pielęgnowana w środowisku rodzinnym i parafialnym, a nie wyłącznie tylko ludzka chęć nawiązywania relacji, dyktuje ścisłą współpracę parafii i rodziny. Chodzi bowiem o zgodność tych dwóch środowisk, jeśli mają one osiągnąć postawiony przed nimi cel, którym jest wychowanie dojrzałych, świadomych chrześcijan⁷⁹ oraz ukształtowanie dojrzałych wspólnot chrześcijańskich, zarówno tych rodzinnych, jak i parafialnych.

Ścisła relacja natury komunijnej między rodziną i parafią objawia się także w jedności misji ewangelizacyjnej, właściwej dla każdej z tych wspólnot. Rodzina, podejmując ją, staje się prawdziwym podmiotem ewangelizacji i niejako automatycznie w komunii z innymi wspólnotami rodzinnymi uczestniczy w ewangelizacji *ad intra* et *ad extra* całej wspólnoty parafialnej⁸⁰. Do takiej postawy komunii, objawiającej się w solidarności wewnątrz parafii i na zewnątrz jej, narzeczeni, pary małżeńskie oraz rodziny winni być jednak odpowiednio formowani⁸¹.

Ukazując głębokie więzi komunii eklezjalnej między rodziną a parafią, Papież najgłębiej i najbardziej trafnie określa w tej perspektywie teologicznej parafię jako: wspólnotę wspólnot rodzinnych⁸², rodzinę rodzin⁸³, naturalne środowisko dla rodzin⁸⁴ czy wręcz Kościół miejscowy dla Kościołów domowych⁸⁵.

Z organicznej więzi z diecezją wypływają dla parafii konkretne konsekwencje, i to w wymiarze pastoralnym, a mianowicie: gotowość do

blea Generale nel 750° anniversario della morte di Santa Chiara – 14.11'03, „L'Osservatore Romano” 143 (2003) 267, 5.

⁷⁸ TENZE, *Proseguite con fervore nell'itinerario dell'Anno Santo. L'udienza giubilare – 29.04'00*, „L'Osservatore Romano” 140 (2000) 101, 7.

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ TENZE, *Amore, educazione, evangelizzazione: doni di grazia per realizzare la vocazione della famiglia alla santità. L'omelia nella parrocchia della B.V.Maria del Carmelo a Mostacciano – 15.01'89*, „L'Osservatore Romano” 129 (1989) 13, 5.

⁸¹ TENZE, *Małżeństwo i rodzina. Orędzie na Światowy Dzień Emigranta – 15.08'86*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol., 7 (1986) 9 (83), 22, 24.

⁸² EAM 41, AAS 91 (1999), 776, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 696.

⁸³ Tamże.

⁸⁴ JAN PAWEŁ II, *Orędzie na XXIII Światowy Dzień Modlitw o powołania 3*.

⁸⁵ TENZE, *Kościół domowy we wspólnocie parafialnej*, 124. Por. TENZE, *Budujemy Dom Boży razem z domami dla ludzi. Homilia w parafii św. Józefa na Forte Boccea – 18.03'79*, NP II, 1, 1979, Poznań 1990, 278.

współpracy w realizacji programu diecezjalnego, otwartość na wszystkie sprawy diecezji, odpowiedzialność za całość Kościoła partykularnego oraz wszystkie jego wspólnoty⁸⁶. Fr. Coccopalmerio wylicza następujące konsekwencje pastoralne tejsze relacji:

- a) Parafia zna diecezję i ją kocha przez bliską relację z biskupem, jego nauczaniem i programem pastoralnym.
- b) Parafia zależy od diecezji i tę zależność wykazuje przez zaangażowanie się w realizację programu diecezjalnego.
- c) Parafia wnosi swój wkład w życie diecezji – duszpasterski i materialny.
- d) Parafia jest znakiem wspólnoty między innymi wspólnotami istniejącymi w diecezji, zwłaszcza biedniejszymi parafiami-siostrami.
- e) Parafia zachowuje ścisłą więź z parafiami swego dekanatu we wszystkich formach współpracy.
- f) Parafia za pośrednictwem diecezji i jej pasterza trwa w jedności z Kościołem powszechnym i papieżem⁸⁷.

3. Biskup diecezjalny – pasterz własny Kościoła partykularnego a proboszcz – pasterz własny kościoła parafialnego

Związek parafii z diecezją ukazuje się w szczególnym świetle, gdy rozważy się teologiczną relację posługi prezbytera do posługi własnego biskupa. Jak biskup posiada w swoim Kościele władzę własną, zwyczajną i bezpośrednią, tak prezbyter, przewodniczący wspólnocie parafialnej, jest jej pasterzem własnym, prawdziwym i prawowitym. Aby mógł nim być, powinien być przez biskupa posłany, trwać z nim w jedności, uobecniać go⁸⁸ i zastępować⁸⁹. Posługa prezbytera, podobnie jak biskupa, jest działaniem w imieniu Chrystusa⁹⁰. Jest on Jego ministrem⁹¹. Nie-

⁸⁶ P. CONTI, *Un nuovo volto di parrocchia. Sfida e avventura*, w: *Casa e scuola di comunione. Un nuovo volto di parrocchia*, ed. P. Conti – N. Valentini, Milano 2005, 36.

⁸⁷ FR. COCCOPALMERIO, *La parrocchia*, 38.

⁸⁸ KK 28, AAS 57 (1965), 33-34, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133.

⁸⁹ KL 42, AAS 56 (1964), 111-112, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 59-60.

⁹⁰ KK 28, AAS 57 (1965), 33-34, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-133.

⁹¹ CONSILIVM VATICANVM II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita*, „Presbyterorum

mniej jednak między prezbiterem a biskupem istnieje różnica w stopniu uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa. Stąd też nie zachodzi między nimi relacja tożsamości, lecz jedynie podobieństwo na modłę tego, które istnieje między Kolegium Biskupim z papieżem na czele a każdym członkiem ciała biskupiego.

W ramach uczestnictwa w odpowiedzialności za całą diecezję prezbiter otrzymuje od biskupa w opiekę duchową konkretną wspólnotę parafialną. Ma być w niej znakiem wszystkich członków oraz mniejszych wspólnot działających w ramach parafii, przyczyniając się w ten sposób do budowania jedności wspólnoty⁹².

Konsekwencją prostą i logiczną relacji komunijnej zachodzącej między parafią a diecezją, dorzucmy: i innymi parafiami tej samej diecezji, jest więc żywa relacja, i to typu zależności i podporządkowania hierarchicznego, między biskupem diecezjalnym a proboszczem. „Biskup bowiem jest pierwszym odpowiedzialnym za wspólnotę parafialną, szczególnieją pośród wszystkich innych wspólnot istniejących w diecezji: dlatego też jej powinien poświęcić przede wszystkim swą troskę”⁹³.

Tę troską okazuje on przede wszystkim przez mianowanie i posłanie do parafii proboszcza. Chodzi tu jednak nie tylko o prostą delegację i czysto kanoniczne zwierzchnictwo w porządku władzy hierarchicznej, ale o teologiczną obecność biskupa – pasterza własnego danego Kościoła partykularnego w swoim Kościele jako ikony Chrystusa, którą to obecność ukazuje osobowa obecność proboszcza – pasterza własnej parafii.

Takie spojrzenie w świetle wiary na relację biskup diecezjalny a proboszcz parafii chroni przed czysto świeckim widzeniem tej relacji, na podobieństwo niższego urzędnika podporządkowanego swemu wyższemu przełożonemu bądź też subordynacji właściwej armii. Biskup diecezjalny jako własny pasterz diecezji, uobecniając wobec całego Kościoła partykularnego urząd nauczyciela, kapłana i pasterza, realizuje go w jedności sakramentalnej z prezbiterami jako swymi najbliższymi współpracownikami, do których na pierwszym miejscu należą proboszczowie. A to z tego względu, że podobnie jak biskup diecezjalny

ordinis” (DK) 2, AAS 58 (1966), 991-992, *Dekret o życiu i posłudze kapłanów „Presbyterorum ordinis*”, w: SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 478-479.

⁹² DA 10, AAS 58 (1966), 846-847, SOBÓR WATYKANSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 385-386.

⁹³ PG 45, AAS 96 (2004), 886: „[...] Episcopum esse primum responsalem huius communitatis, quae eminet inter omnes in dioecesi praesentes, cui illius est sedulo prospicere”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 968.

w stosunku do całej diecezji, zwani są oni pasterzami własnymi wspólnot parafialnych. Wykonują więc swoją posługę nauczania, uświęcania i rządzenia „w zastępstwie i pod władzą biskupa diecezjalnego”. Nie na zasadzie namiestników czy delegatów, ale jako ci, którzy w jakiś sposób uobecniają w danej parafii biskupa, który nie jest w stanie osobiście tam na co dzień przebywać i podejmować bezpośrednio właściwej mu misji. J. Ratzinger pisze na ten temat: „Krąg ludzi i miejsc przyporządkowanych biskupowi określa idea jedności działającego w różnych miejscach «prezbiterium». Znaczy to: Jeśli idea Kościoła lokalnego jest związana z biskupem, to powszechny i sukcesyjny [...] charakter każdej chrześcijańskiej społeczności nie budzi wątpliwości”⁹⁴.

Ta komunia już nie tylko między wspólnotami, ale także między pasterzem diecezji a parafii w szczególny sposób wyraża się w posłaniu proboszcza do parafii w akcie nominacji oraz ojcowskiej i braterskiej relacji w jedności posługi na sakramentalnej bazie sakramentu święceń i wspólnego programu duszpasterskiego. Stąd też, jak słusznie zauważa Fr. Coccopalmerio, działanie proboszcza nieskoordynowane z działaniem biskupa diecezji jest nie do pojęcia, nosi znamiona bezprawnego, gdyż ostatecznie to biskup jest pasterzem wszystkich wiernych w diecezji, także w tej konkretnej parafii. I spełnia tę swoją misję we współpracy z prezbiterami, wśród których najbliższymi są proboszczowie⁹⁵.

Nabiera ono konkretnego wyrazu szczególnie w czasie wizytacji pasterskich posługi proboszczowskiej wobec danej wspólnoty, która według adhortacji *Pastores gregis* ma mieć charakter nie tyle kontrolny, ile teologiczny. „Podczas swojej wizyty pasterskiej w parafii, pozostawiwszy zagadnienia o charakterze administracyjnym innym delegatom, biskup powinien w szczególny sposób zatroszczyć się o spotkania osobiste, poczynając od proboszcza i innych kapłanów. To właśnie w takich chwilach najbardziej zbliża się do swojego ludu w sprawowaniu posługi Słowa, uświęcania i pasterskiego przewodzenia, wchodząc w bardziej bezpośredni kontakt z niepokojami i troskami, radościami i oczekiwaniami ludzi, mogąc ofiarować każdemu słowo nadziei. Biskup powinien wówczas nawiązywać bezpośredni kontakt przede wszystkim z osobami najuboższymi, starszymi i z chorymi. Przeprowadzona w ten sposób wizyta pasterska objawia się w swojej prawdziwej istocie, czy-

⁹⁴ J. RATZINGER, *Opera omnia. Kościół znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne*, tłum. W. Szymona, t. VIII/1, Lublin 2013, 508.

⁹⁵ FR. COCCOPALMERIO, *La parrocchia*, 88-90.

li jako znak obecności Pana, który odwiedza swój lud, przynosząc mu pokój”⁹⁶. Dyktuje to konieczność ścisłej jedności i harmonii proboszcza z biskupem oraz każdego parafianina z pasterzem swej diecezji, jednym słowem syntonii.

Konstrytywnym więc elementem budowania komunii w parafii, zarówno w spojrzeniu oddolnym (odpowiedzialność całej wspólnoty za ewangelizację), jak i odgórnym (centralna rola biskupa – zwornika i gwaranta komunii w Kościele partykularnym, a przez niego z Kościołem powszechnym), jest pasterz własny parafii, w języku teologiczno-kanonicznym zwany proboszczem.

Z jednej bowiem strony proboszcz gromadzi miejscową wspólnotę i jej przewodniczy, zaś z drugiej jego obecność w tej wspólnotcie i jego misja wobec niej ma swoje źródło we władzy biskupa, którego wobec tej wspólnoty proboszcz uobecnia i pod którego władzą realizuje posługę wobec niej. Nie jest on więc wygenerowany i wydelegowany przez wspólnotę ani nie otrzymuje on od niej władzy, jak to się dzieje choćby we wspólnotach lokalnych w demokratycznym systemie samorządowym. Powołany jest przez Chrystusa w Kościele, działając *in persona Christi Capitis et in nomine Ecclesiae*, wyposażony we władzę święceń, jest pasterzem własnym parafii, lecz w imieniu, zastępstwie i pod kierunkiem pierwszego pasterza całego Kościoła partykularnego oraz w zależności od niego⁹⁷.

Proboszcz jest związany z biskupem nie tylko więzami sakramentalnymi, ale także powierzoną misją, którą spełnia zawsze w jedności ze swoim biskupem i pod jego władzą. Jest jego żywym, osobowym uobecnieniem. W świetle prawdy o miejscu i roli biskupa we wspólnotcie diecezjalnej, zwłaszcza wobec parafii, proboszcz jawi się jako szczególnego rodzaju łącznik – strażnik i pośrednik komunii podstawo-

⁹⁶ PG 46, AAS 96 (2004), 886: „Dum pastorem visitationem paroeciae peragit, aliis delegatis relicto examine quaestionum administrationis, Episcopus colloquia praeoptet cum personis, a parochis aliisque sacerdotibus incipiens. Hoc est momentum quo ille propius pro populo munus implet verbi, sanctificationis atque pastoralis moderaminis, directe sentiens timores et difficultates, gaudia et exspectationes hominum atque omnes hortans ad spem. Hic maxime Episcopus directam habet necessitudinem cum pauperioribus, senibus et aegrotis. Tali modo effecta, pastoralis Visitatio ostenditur uti est, nempe signum praesentiae Domini, qui suum populum in pace invisit”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 969.

⁹⁷ G. MONTINI, *Il parrocco „pastor proprius”. Il significato di una formula*, w: *La parrocchia come chiesa locale*, red. G. Canobbio – F. Dalla Vecchia – G.P. Montini, Brescia 1993, 182-198.

wej, parafialnej, z komunią uniwersalną, poprzez komunię diecezjalną. Skoro miejsce proboszcza we wspólnotcie parafialnej od strony doktrynalnej, a nie tylko czysto praktycznej, jest tak ważne, istotne, a co za tym idzie, nieodzowne, nie ma bowiem parafii w pełnym tego słowa znaczeniu bez proboszcza, to jego rola jest fundamentalna, niezastąpiona i nieodzowna we wspólnotcie parafialnej Kościoła. Mając taką rolę we wspólnotcie i wobec wspólnoty i będąc w relacji z tak wspaniałą rzeczywistością komunii w wymiarze patrykularnym i uniwersalnym, proboszcz ma wierzyć w parafię, być zakochany w parafii, żyć parafią.

Od strony prawnej funkcję proboszcza ujmuje najbardziej wyczerpująco Kodeks Prawa Kanonicznego. Kodeksowa definicja parafii i proboszcza oraz kanony ich dotyczące zawierają w sobie całe bogactwo dorobku Soboru Watykańskiego II, chociaż wyrażone są w języku prawniczym.

Ważne jest przede wszystkim określenie proboszcza, niejako jego definicja teologiczno-kanoniczna, bez której trudno by było analizować jego posługę wobec parafii. Kodeks Jana Pawła II podaje ją w kanonie 519: „Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzona mu wspólnotę, władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa”⁹⁸.

Analiza tej definicji wskazuje na pierwszym miejscu na specyfikę posługi proboszcza, chociażby w zestawieniu z innymi kapłanami, gdy określany jest on jako pasterz własny parafii. Przedmiotem jego posługi jest pasterska troska o powierzona mu wspólnotę, która została od strony teologicznej i kanonicznej zdefiniowana w kan. 515 § 1 i 519. Charakter tej troski określa również tytuł „pasterz własny”, czyli, można powiedzieć, w pewien sposób jest to totalne oddanie i zatroskanie, nieporównywalne z zadaniami innych duchownych, którzy z nim tylko współpracują, ale nie są pasterzami własnymi.

Ten tytuł „pasterz własny” ma jednakże pełny walor prawny. Kanoniści uważają, iż proboszcz jest własnym pasterzem w tym sensie, iż uprawnienia i obowiązki, które przyjmuje, otrzymuje z mocy powierzonego mu urzędu. Władza, która przysługuje proboszczowi, jest zwyczajna i w swoim zakresie własna, czyli wykonuje on ją w imieniu

⁹⁸ KPK, kan. 519.

własnym. Oznacza to że proboszcz nie jest wikariuszem biskupa⁹⁹. Lecz nie może to być rozumiane jako całkowita niezależność od biskupa, lecz wręcz przeciwnie, jako pasterzowanie w jedności z biskupem. W tym duchu winien on pytać w każdej sytuacji, co myślałby biskup i co by zrobił na jego miejscu¹⁰⁰.

Proboszcz przez realizację swojej troski uczestniczy w posłudze samego Chrystusa, a więc w jego potrójnej władzy: nauczania, uświęcania i kierowania. Dokonuje się to w zależności (*sub auctoritate*) od władzy biskupa, ale także wypełnia on swą funkcję kolegialnie, współpracując z innymi prezbiterami i diakonami oraz korzystając z pomocy wiernych świeckich, jednak zawsze w ramach obowiązującego prawa.

Teologiczna i kanoniczna wizja proboszcza, niejako ikony Chrystusa i Jego narzędzia, współdziałającego ściśle ze swoim biskupem, innymi członkami prezbiterium oraz wiernymi świeckimi, winna konkretnie realizować się we wspólnocie i wobec niej. Dlatego też Kodeks Prawa Kanonicznego uzupełnia ją wypływającymi z definicji proboszcza szczegółowymi dyspozycjami. Oprócz więc podstawowego wymagania, jakim jest posiadanie święceń prezbiteratu, precyzuje się: wymagania moralne oraz prawne¹⁰¹; sposób wyłaniania kandydata¹⁰²; stałość urzędu proboszczowskiego¹⁰³; kwestie związane z powierzaniem urzędu¹⁰⁴; warunki sprawowania urzędu¹⁰⁵ i jego objęcia¹⁰⁶, a także jego odwołania. Precyzuje się także podstawowe obowiązki proboszcza, spełniane oczywiście, jak to wyżej zostało zaznaczone, przy pomocy wiernych świeckich, a wynikające z udziału w jego potrójnej posłudze Chrystusa, takie jak: władza nauczania, i to wobec wszystkich przebywających na terenie parafii, także niewierzących¹⁰⁷; władza uświęcania, związana z celebrowaniem sakramentów, zwłaszcza Eucharystii i sakramentu pokuty, oraz wychowaniem do modlitwy i uczestnictwa w liturgii¹⁰⁸; władza pasterska: troska o rodziny

⁹⁹ *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005; K. GRACZYK, *Prawno-społeczna funkcja proboszcza w świetle przepisów prawa Kościoła Katolickiego*, „*Studia Włocławskie*” 13 (2011), 71-80.

¹⁰⁰ FR. COCCOPALMERIO, *La parrocchia*, 90-91.

¹⁰¹ KPK, kan. 521 § 1, 2.

¹⁰² KPK, kan. 521 § 3.

¹⁰³ KPK, kan. 522.

¹⁰⁴ KPK, kan. 523.

¹⁰⁵ KPK, kan. 526.

¹⁰⁶ KPK, kan. 527.

¹⁰⁷ KPK, kan. 528.

¹⁰⁸ KPK, kan. 528 § 2.

i o każdą kategorię wiernych w parafii, szczególnie chorych, biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności. I w tym celu zalecane jest, aby proboszcz poznał wiernych, bezpośrednio na ich oddziaływał, także poprzez odwiedziny domowe¹⁰⁹, jak również miał na uwadze promocję laikatu¹¹⁰.

Kodeks precyzuje także funkcje szczególnie zarezerwowane dla proboszcza. I chociaż mogą go w nich wyręczyć inni kapłani, to jednak są one wyrazem realizacji jego funkcji jako pasterza własnego. Do funkcji specjalnie powierzonych proboszczowi należą następujące:

- 1) udzielanie chrztu;
- 2) udzielanie sakramentu bierzmowania osobom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci, według przepisu kan. 883;
- 3) udzielanie wiatyku i namaszczenia chorych, z zachowaniem wszakże przepisu kan. 1003 par. 2 i 3, a także udzielanie apostolskiego błogosławieństwa;
- 4) asystowanie przy zawieraniu małżeństw i błogosławieniu ich;
- 5) odprowadzanie pogrzebów;
- 6) święcenie źródła chrzcielnego w okresie wielkanocnym, prowadzenie procesji poza kościołem oraz dokonywanie uroczystych poświęceń poza kościołem;
- 7) bardziej uroczyste sprawowanie Eucharystii w niedziele i święta¹¹¹.

Szczegółowe przepisy, wyprowadzone zarówno ze statusu proboszcza, jako pasterza własnego, jak i jego podstawowych zadań, precyzują między innymi: sprawy materialnego i administracyjnego zarządzania parafią¹¹²; rezydencji, nieobecności, urlopu¹¹³; Mszy św. za parafian¹¹⁴, obowiązku prowadzenia ksiąg parafialnych¹¹⁵; załatwiania spraw urzędowych; archiwum parafialnego¹¹⁶; utraty urzędu proboszczowskiego¹¹⁷ oraz mianowania administratora parafialnego w razie przeszkody urzędu proboszczowskiego i spraw związanych z zarządzaniem parafią podczas jej wakansu¹¹⁸.

¹⁰⁹ KPK, kan. 529 § 1.

¹¹⁰ KPK, kan. 529 § 2.

¹¹¹ KPK, kan. 530.

¹¹² KPK, kan. 531, 532.

¹¹³ KPK, kan. 533.

¹¹⁴ KPK, kan. 534.

¹¹⁵ KPK, kan. 535 § 1, 2.

¹¹⁶ KPK, kan. 535.

¹¹⁷ KPK, kan. 538, 539.

¹¹⁸ KPK, kan. 540-544.

Komunia budowana pod przewodnictwem proboszcza i jego współpracowników w parafii winna zakładać komunie między samymi kapłanami, którzy powinni o niej świadczyć wobec całej wspólnoty parafialnej i diecezjalnej. Jej wyrazem ma być solidarność kapłańska między różnymi kategoriami i sytuacjami życiowymi kapłanów, która winna się także wyrażać we wspólnocie życia i stołu¹¹⁹. Kapłani więc jako pierwsi muszą dawać przykład i świadectwo komunii w prezbiterium diecezjalnym i w relacjach z innymi kapłanami, którzy żyją i spełniają swą posługę w tej samej parafii. Doświadczenie duszpasterskie potwierdza, że komunie między kapłanami czyni ich posługę bardziej wiarygodną i owocną¹²⁰. Bardzo owocne w duszpasterstwie poprzez moc świadectwa jest życie wspólne kapłanów, dlatego Kościół zaleca „ideał życia wspólnego, w formach wspólnego mieszkania i pracy”¹²¹. Służba kapłana wobec komunii we wspólnocie kapłańskiej czyni z niego człowieka komunii wobec całej parafii. Staje się on niestrudzonym budowniczym chrześcijańskiej wspólnoty, która ma się stać „domem i szkołą komunii”¹²².

Oprócz wymogów prawnych i duszpasterskich proboszcz winien także spełniać wymogi natury duchowej, które stanowią jakby swoistą duchowość duszpasterza parafialnego. Duchowość ta jest bazą jego posługi, ożywianą w swej istocie przez miłość pasterską. Bez duchowości bowiem kapłańska posługa byłaby tylko wykonywaniem pewnego rodzaju „zawodu”. Dlatego też w swojej pracy duszpasterskiej kapłan nie może działać jedynie na sposób ludzki, prezentować jakby czysto zawodowego podejścia do spełnianych funkcji, gdyż pragnienie, by „działać”, nie może nigdy przeważać na niekorzyść porządku duchowego i wewnętrznego, który stanowi jedyną solidną podstawę działalności duszpasterskiej, jakkolwiek by była ona intensywna¹²³.

¹¹⁹ GIOVANNI PAOLO II, *Prendiamo il largo per una nuova feconda stagione di evangelizzazione della nostra Città. Discorso al clero romano – 01.03’01*, „L’Osservatore Romano” 141 (2001) 50, 5.

¹²⁰ JAN PAWEŁ II, *Być kapłanami według Serca Chrystusa. Spotkanie z duchowieństwem diecezji rzymskiej – 06.03’03*, „L’Osservatore Romano” wyd. pol., 24 (2003) 5 (253), 36-37.

¹²¹ TENŻE, *Pytanie, które stawia Advent, niech znajdzie pełną odpowiedź we wspólnocie. Homilia w parafii Narodzenia – 14.12’80*, NP III, 2, 1980, Poznań – Warszawa 1986, 841.

¹²² IOANNES PAULUS II, *Epistula apostolica Magni Iubilaei anni MM sub exitum „Novo millennio ineunte”* 43, AAS 93 (2001), 296, JAN PAWEŁ II, *List Apostolski „Novo millennio ineunte” na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, w: JAN PAWEŁ II, *Dzieła zebrane*, t. III, 531-561.

¹²³ GIOVANNI PAOLO II, *Prendiamo il largo*, 5.

Cechować będzie tę duchowość kapłańską z jednej strony wierność tradycyjnym metodom duszpasterskim, jeśli przynoszą one jeszcze owoce, ale także wielka gorliwość w poszukiwaniu nowych dróg docierania do ludzi i pójścia nimi na ich poszukiwanie. To właśnie postawa poszukiwania środków, metod, sposobów, by dotrzeć do ludzi, jest właściwa profilowi duchowemu kapłanów. Proboszcz żyjący tego typu duchowością pastoralną jest swoistego rodzaju pasterzem idealnym, w tym znaczeniu, że ma szansę usłużyć parafii jak najlepiej, ze względu na realny dostęp do wszystkich.

Świadomość kapłanów-proboszczów jako pasterzy własnych parafii nie może być jednak rozumiana w kategoriach świeckich. Nie są oni właścicielami parafii. Nie są właścicielami ani Słowa Bożego, ani sakramentów, ani bazy materialnej parafii, są tylko sługami i dlatego powinni powierzone sobie wspólnoty traktować jako swoje własne, ale nie ze względu na korzyści materialne, lecz tylko ze względu na służbę¹²⁴.

W swojej podstawowej funkcji głosiciela Słowa Bożego kapłan nie może nigdy zapomnieć, że ma być najpierw pierwszym uczniem tegoż Słowa i pierwszym wierzącym, zanim zacznie je przekazywać innym. Uformowany przez Słowo, sam z kolei formuje tym Słowem parafię i tych, którzy partycypują w posłudze Słowa. W tym właśnie świetle powołania do głoszenia Słowa Bożego spoczywa na nim w parafii jako na „katechecie katechetów” rozeznawanie powołań do posługi katechetycznej oraz ich wszechstronna formacja¹²⁵. To właśnie na płaszczyźnie katechezy ukazuje się pole ścisłej współpracy proboszcza i jego współpracowników z biskupem¹²⁶.

Skoro całe duszpasterstwo w parafii ma wymiar misyjny, zasadniczy podmiot tegoż duszpasterstwa – proboszcz powinien się stawać coraz bardziej misjonarzem i odkrywać misyjny wymiar swojej posługi, jako

¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ JAN PAWEŁ II, *Wiara chrześcijańska dziedzictwem Europy. Przemówienie do uczestników spotkania na temat „Kapłani a katecheza w Europie” 08.05 '03*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol., 24 (2003) 10 (257), 30.

¹²⁶ CT 64, AAS 71 (1979), 1330: „Quod ad vos, sacerdotes, pertinet, en ager, in quo vos cooperatores proximi estis Episcoporum vestrorum. Concilium vos vocavit «educatores in fide»: nonne hi maxime eritis, si quam impensissime conitemini, ut communitates vestrae in fide crescant? Ecclesia exoptat, ne quid neglegatis eorum quae operi catechetico recte ordinando recteque dirigendo conducant [...]. Omnes autem credentes iure fruuntur catechesim accipiendi, omnes pastores officio tenentur huic rei consulendi”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 56.

wymiar zasadniczy oraz kształtować go wśród wiernych¹²⁷. Misyjny wymiar posługi kapłańskiej rodzi także obowiązek ewangelizacji niewierzących na terenie parafii, i to zarówno podejmowany bezpośrednio przez samego proboszcza, jak i przy pomocy wiernych świeckich. Spod tego misyjnego nakazu nie może być wyjęta żadna osoba ani kategoria osób, zwłaszcza znajdujących się w trudnych sytuacjach.

Proboszcz w ramach komunijnej relacji ze swoim biskupem winien być w szczególny sposób uwrażliwiony na priorytety duszpasterskie, które określa zarówno Kościół powszechny, jak i partykularny. Dotyczy to tak ważnych kwestii, jak troska chociażby o rodziny, młodych czy ubogich¹²⁸.

Oprócz posługi Słowa głównym nurtem powołania proboszcza jest szafowanie sakramentów, przez które „kapłani jako współpracownicy biskupa budują wspólnoty parafialne i przyczyniają się do ich rozwoju, sprawiając, iż żywiąc się przy stole Chlebem eucharystycznym i Słowem Bożym, potrafią dawać świadectwo o Chrystusie przykładem osobistej konsekwencji życiowej i bezinteresowną miłością”¹²⁹.

Posługa proboszcza obejmuje także posługę przewodniczenia wspólnocie, która jest realizacją *munus regendi*¹³⁰. Styl sprawowania tej posługi proboszcza, w komunii z własnym biskupem oraz z wiernymi, którym on służy, winien być „zrównoważony” doktrynalnie i pastoralnie. Ze swego kapłaństwa hierarchicznego nie może on wyprowadzać postawy władczości, a z drugiej strony z powodu wspólnego z wiernymi kapłaństwa powszechnego nie może hołdować obcemu duchowi Kościoła demokratyzmowi¹³¹. Proboszcz, będąc rzeczywiście tym, kim ma być, jako pasterz i gwarant hierarchiczności Kościoła, ma być zarazem jednym z parafian, nie kimś z zewnątrz czy ponad parafią¹³².

¹²⁷ JAN PAWEŁ II, *Wiara chrześcijańska dziedzictwem Europy*, 30.

¹²⁸ TENŻE, *Troszczcie się o rodziny, młodych, ubogich. Jubileusz duchowieństwa diecezji rzymskiej – 09.03'00*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol., 21 (2000) 5 (223), 46.

¹²⁹ TENŻE, *Jezus-Prorok miłości. Homilia w parafii Wniebowstąpienia Pańskiego – 03.02'80*, NP III, 1, 1980, Poznań 1985, 117.

¹³⁰ KPK, kan 519.

¹³¹ CONGREGAZIONE PER IL CLERO IL PRESBITERO, *Pastore e guida della comunità parrocchiale. Istruzione, 04.08'02*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccclergy/documents/rc_con_ccclergy_doc_20020_804_istruzione-presbitero_it.html [17.06.2015], KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Kapłan pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, Poznań 2002, 29-31.

¹³² *La visita del Papa alla parrocchia dell'Immacolata alla Cervelletta*, „L'Osservatore Romano” 122 (1982) 56, 5.

Jak widać z powyższych rozważań, funkcja proboszcza i jego współpracowników nie może być pojmowana tylko w kategoriach prawnych – urzędowych, ale przede wszystkim w kategoriach teologicznych – duchowych. Ubogacona jest ona ponadto osobistym charakterem pastoralnym danego proboszcza, jego walorami duchowymi i cechami ludzkimi oddanymi w służbę parafii. A istotna jest tu osobista świętość kapłana, bez której jego życie i posługa będą nieautentyczne, gdyż z pasterza zmieni się w najemnika.

Posługa proboszcza na rzecz jedności ma wymiar nie tylko parafialny – wewnątrzspółnotowy, ale także i poza nią kapłan włączony jest w większą wspólnotę prezbiterium diecezjalnego¹³³.

Posługa kapłańska proboszcza przeżywana w duchu komunii z całym Kościołem partykularnym rozszerza się wreszcie w duchu miłości pasterskiej także na inne parafie, które nie mają własnego pasterza, z powodu braku powołań¹³⁴.

4. *Cura pastoralis* – troska duszpasterska – ewangelizacja u podstaw tworzenia parafii w Kościele partykularnym

Urzeczywistnianie się komunii Kościoła partykularnego w kościele miejscowym – parafialnym oraz uobecnianie się posługi biskupa diecezjalnego w osobie i posłudze proboszcza ma swoją głęboką celowość. Jest nią, jak wiadomo, misja ewangelizacyjna w najogólniejszym tego słowa znaczeniu. Jest ona racją istnienia Kościoła¹³⁵, stanowi jego naczelne zadanie duszpasterskie¹³⁶ oraz „największe i najbardziej porywa-

¹³³ JAN PAWEŁ II, *Kapłan w Tajemnicy Chrystusa*, 207: „Jako żywa część prezbiterium, które skupia się wokół swego biskupa, winien on czuć się stale zatroskany o misjonarskie promieniowanie na oddalonych, którzy nie są jeszcze uczestnikami jednej owczarni”.

¹³⁴ GIOVANNI PAOLO II, *Le vocazioni non si possono „costruire” umanamente, le vocazioni si ottengono da Dio con la preghiera. L’homelia durante la Concelebrazione Eucaristica nel „Landhauspark” di Sankt Pölten – 20.06’88*, „L’Osservatore Romano” 138 (1988) 142, 7: „Z podziwem myślę także o tych kapłanach, którzy oprócz powierzonej im parafii, godzą się także opiekować sąsiednimi wspólnotami, aby wierni nie byli pozbawieni środków zbawienia”.

¹³⁵ IOANNES PAULUS II, *Litterae Encyclicae de quibusdam quaestionibus fundamentalibus doctrinae moralis ecclesiae „Veritatis Splendor”* (VS) 106, AAS 85 (1993), 1216, JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Veritatis splendor” o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. I, 516.

¹³⁶ TENŹE, *Adhortatio apostolica postsynodalis de sacerdotum formatione in aetatis*

jące wyzwanie, wobec którego staje on od początku swego istnienia”¹³⁷. Tajemnica komunii Kościoła ukierunkowana jest bowiem na misję. Katechizm Kościoła Katolickiego uczy, iż „całą swoją istotą i we wszystkich swoich członkach Kościół jest posłany, aby głosić i świadczyć, aktualizować i upowszechniać misterium komunii Trójcy Świętej”¹³⁸ „Misja jest owocem i logiczną konsekwencją komunii”¹³⁹. „Komunia rodzi komunę i w samej swej istocie przyjmuje kształt komunii misyjnej”¹⁴⁰. Komunia i misja są ze sobą głęboko związane, przenikają się i nawzajem implikują tak dalece, że komunია jest równocześnie źródłem i owocem misji: komunია jest misyjna, misja zaś służy komunii¹⁴¹.

Dlatego też tworzenie w Kościele partykularnym parafii, powierzonych pieczy duszpasterskiej proboszczów, ma na celu nie tylko lokalne ukazanie się Kościoła niejako jego ostateczne przybliżenie, lecz także skuteczne podjęcie jego misji wobec każdego i w każdym miejscu i czasie. To właśnie w tym celu zaczęły w Kościele powstawać parafie na przełomie III i IV wieku, jako odpowiedź Kościoła na wyzwania ewangelizacyjne, płynące zwłaszcza od mieszkańców wsi, odległych od kościoła miasta biskupiego.

Stąd też najnowsza kodeksowa definicja parafii, zawarta w kan. 515 § 1, jak również w kanonach następnym, mówi wyraźnie o naczelnym celu erygowania parafii, którą jest *cura pastoralis* – piecza, troska duszpasterska. Troska ta w przeciwieństwie do przedsoborowej *cura animarum* obejmuje całokształt tego, co nazywamy duszpasterstwem, czy raczej w dzisiejszym języku integralnie pojętą ewangelizacją. Chodzi tu o przekaz Słowa Bożego – *martyria*, o sprawowanie kultu – *leiturgia* oraz o służbę miłości – *diakonia*. Stanowią one ów tryptyk funkcji całego Kościoła, w których realizacji bezpośrednio uczestniczy parafia,

nostrae rerum condicione „Pastores dabo vobis” (PDV) 18, AAS 84 (1992), 685, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis” o formacji kapłanów we współczesnym świecie*, w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 345.

¹³⁷ VS 106, AAS 85 (1993), 1216: „[...] maxima fulgidissimaque provocatio Ecclesiae oppetenda inde ab eius ortu”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. I, 516.

¹³⁸ KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO 738.

¹³⁹ PG 22, AAS 96 (2004) 12, 855: „Missio usque fructus est consentanea communionis consecutio”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 944.

¹⁴⁰ ChL 32, AAS 86 (1989), 451: „Cum ergo «communio communionem genere», ex sua ipsius natura «communio missionariam» gignit”, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 254.

¹⁴¹ Tamże.

i to w ramach mandatu własnego Kościoła partykularnego¹⁴². Funkcje te stanowią elementy eklezjogenne¹⁴³. To przede wszystkim przez parafię diecezja jest więc w stanie wypełnić i w rzeczywistości wypełnia swoje podstawowe posłannictwo.

Te zasadnicze funkcje parafii są konieczne, ażeby powstała parafia jako wspólnota nadprzyrodzona; wspólnota Kościoła – powszechnego sakramentu zbawienia, a nie jedynie społeczność świecka. Tę wspólnotę przy współpracy z konkretnymi ludźmi buduje z nimi, dla nich i wśród nich sam Bóg, za pomocą środków przez siebie oddanych do ich dyspozycji. Te podstawowe funkcje zwie się filarami w procesie budowania Kościoła i wokół nich grupować się winna wszelka jego aktywność.

Tryptyk zasadniczych funkcji parafii otwiera funkcja związana z realizacją misji prorockiej Chrystusa, a mianowicie zwiastowanie Słowa Bożego – *martyria*. Jak cały Kościół buduje się przez Słowo Boże, tak również i jego podstawowe urzeczywistnienie – parafia – uczestniczy w tym procesie¹⁴⁴. Bowiem „wspólnota parafialna buduje się istotnie na Słowie Bożym”¹⁴⁵, wokół Słowa Bożego się tworzy i rozwija¹⁴⁶. Słowo Boże, będące w centrum wspólnoty, prowadzi do komunii. Ma ono rolę parafiotwórczą, gdyż „słowo Boże zostało nam dane właśnie po to, by budować wspólnotę, [...] Słowo to zwraca się do każdego osobiście, ale jest to również Słowo budujące wspólnotę, budujące Kościół”¹⁴⁷.

Ujmując parafię w świetle jej powołania do składania wspólnotowego świadectwa wiary i podejmowania apostołstwa, określa się ją jako

¹⁴² B. BIELA, *Cura pastoralis w świetle eklezjologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, „Studia Pastoralne” 1 (2005), 45-67.

¹⁴³ Giovanni Paolo II *nella parrocchia di Sant'Ireneo a Centocelle (di servizi a cura di P. Brocati, P. Di Domenico, P. Natalia)*, „L'Osservatore Romano” 126 (1986), 60, Tabloid III.

¹⁴⁴ JAN PAWEŁ II, *Parafia organiczną częścią Kościoła. Do wspólnoty parafialnej Naszej Pani z Gwadelupy przy via Aurelia – 27.01'80*, NP III, 1, 1980, Poznań 1985, 84.

¹⁴⁵ TENŻE, *Adwent jest nowym wezwaniem do przyobleczenia się w Jezusa Chrystusa. Homilia w czasie Mszy św. w parafii św. Leonarda da Porto Maurizio ad Acilia – 30.11'80*, NP III, 2, 1980, Poznań – Warszawa 1986, 747.

¹⁴⁶ TENŻE, *Rozważać i urzeczywistniać powołanie chrześcijańskie. Homilia w parafii św. Józefa a Cafasso – 01.02'81*, NP IV, 1, 1981, Poznań 1989, 106.

¹⁴⁷ BENEDICTUS XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis „Verbum Domini” de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae* (VD) 86, AAS 102 (2010), 758: „Verbum Dei nobis datur ad communionem aedificandam, [...] Verbum est quod unumquemque nostrum alloquitur, sed etiam Verbum quod communitatem aedificat, quod Ecclesiam aedificat”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna Adhortacja apostołska „Verbum Domini” o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Poznań 2010, 117.

wspólnotę zdolną do świadectwa; jako aktywny podmiot ewangelizacji; miejsce ewangelizacji; miejsce głoszenia Ewangelii; narzędzie ewangelizacji; miejsce – szkołę formacji; miejsce głoszenia Słowa Bożego i katechezy; podstawowe miejsce katechizacji; inspiratorkę katechizacji i jej krzewicielkę¹⁴⁸; instytucję słuchania Słowa Chrystusa i osądzania w Jego świetle serca; miejsce spotkania Chrystusa i słuchania Jego Słowa; wspólnotę misyjną; centrum apostołatu; centrum wiary; miejsce przekazu katolickiej tradycji; miejsce prawdy; miejsce świadectwa; podatny grunt dla apostołstwa; środowisko wychowawcze; szkołę świętości; szkołę wiary, modlitwy i chrześcijańskiego obyczaju; szkołę moralności; pierwszą po rodzinie szkołę chrześcijańskiej religii, modlitwy i formacji moralnej; narzędzie promocji Ewangelii życia¹⁴⁹.

Kościół ze swej natury ma strukturę sakramentalną. Sam jest niejako sakramentem komunii bosko-ludzkiej¹⁵⁰, a zarazem depozytariuszem i szafarzem sakramentów, które w tę komunie włączają i ją budują¹⁵¹. Stąd też podstawowa wspólnota Kościoła – parafia również jest i być powinna swoistego rodzaju sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem oraz między ludźmi¹⁵², depozytariuszem oraz szafarzem tychże sakramentów. W sakramentach człowiek otrzymuje darmowy dar komunii z Bogiem, na który otwierając się w sposób wolny, prowadzi życie w wierze, nadziei i miłości w perspektywie tego daru, nie tylko w wymiarze indywidualnym, ale z natury powołania chrześcijańskiego także w wymiarze wspólnotowym.

Dlatego też oprócz Słowa Bożego, które ma funkcję wspólnototwórczą, zapoczątkowującą parafię, zasadniczą rolę w budowaniu komunii bosko-ludzkiej w ramach parafii odgrywają sakramenty święte. „Tam gdzie są Słowo i Eucharystia, tam jest wspólnota – żywa świątynia”¹⁵³. Zajmują one centralne miejsce w życiu parafialnym, bo z nich, jak ze źródła życia nadprzyrodzonego, poczęta niejako przez nasienie Słowa Bożego, wspólnota się rodzi; z tego źródła sakramentalnego czerpie siłę

¹⁴⁸ CT 67, AAS 71 (1979) 14, 1332, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 57.

¹⁴⁹ M. DUDA, *Myśląc parafia*, 151-155.

¹⁵⁰ KK 1, AAS 57 (1965), 5, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 104.

¹⁵¹ M. DUDA, *Myśląc parafia*, 155-156.

¹⁵² JAN PAWEŁ II, *Parafia wspólnotą oczekiwania i poszukiwania w apostołstwie. Homilia w parafii Królowej Apostołów alla Montagnola – 09.12’84*, NP VII, 2, 1984, Poznań 2002, 762.

¹⁵³ *Il Papa in visita alla parrocchia di S. Maria Assunta e S. Michele a Castel Romano. Gli incontri con i gruppi parrocchiali*, „L’Osservatore Romano” 134 (1994), 37, 5.

zyciową, która podtrzymuje wiarę i zapal każdego wierzącego¹⁵⁴. „To w swojej parafii każdy chrześcijanin widzi, jak etapy jego życia naznaczone są przez sakramenty”¹⁵⁵. Żeby jednak tak się stało, trzeba unikać niewłaściwego podejścia do tych sakramentalnych środków zbawienia. Jeśli mają one budować wspólnotę parafialną, należy wystrzegać się ich spłylenia wskutek zatracenia ich pierwotnego sensu czy przyjmowania ich ze zwyczaju bez konsekwencji w życiu¹⁵⁶. Dlatego parafia na drodze katechezy permanentnej winna dokładać wszelkich starań, aby sakramenty były pojmowane przez wiernych w parafii jako akty, które angażują osobę ludzką¹⁵⁷, i to w perspektywie całej jej indywidualnej historii, od narodzenia aż po śmierć¹⁵⁸. Stąd też rodzi się pod adresem parafii fundamentalne wymaganie systematycznego, pogłębionego wychowania do dojrzałej wiary, które nie może się ograniczyć do powierzchownego przygotowania przed samym przyjęciem sakramentów.

Zasadniczą rolę w budowaniu komunii bosko-ludzkiej w parafii odgrywają sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego. Centralną rolę w tym dziele zajmuje Eucharystia, będąca „bijącym serce parafii”¹⁵⁹. Następnie umacniają ją sakramenty uzdrowienia chrześcijańskiego: pokuta i sakrament namaszczenia chorych. Wreszcie sakrament małżeństwa i kapłaństwa, będące sakramentami w służbie komunii o szczególnym znaczeniu, niejako zamykając to budowanie Kościoła w parafii przez ekonomię sakramentalną.

¹⁵⁴ GIOVANNI PAOLO II, *Cristo Crocifisso potenza di Dio contro gli idoli del nostro tempo. L'omelia nella parrocchia di San Damaso a Monteverde – 06.03'88*, „L'Osservatore Romano” 128 (1988), 56, Tabloid IV.

¹⁵⁵ TENZE, *Di fronte alle trasformazioni della società la parrocchia è segno visibile della Chiesa*, 5.

¹⁵⁶ TENZE, *Adhortatio apostolica postsynodalis „Ecclesia in Europa” su Gesu Cristo, vivente nella sua Chiesa, sorgente di speranza per l'Europa* (EE) 74, AAS 95 (2003), 693, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 892.

¹⁵⁷ TENZE, *La paroisse: une maison familiale fraternelle et accueillante ou l'on prend conscience d'être le Peuple de Dieu, Rencontre avec des prêtres, des religieux et des responsables des conseils pastoraux – La Réunion-St Denis – 01.05'89*, „L'Osservatore Romano” 129 (1989), 104, Tabloid XVI.

¹⁵⁸ JAN PAWEŁ II, *Parafie diecezji rzymskiej. Spotkanie z klerem Rzymu – 21.02'85*, NP VIII, 1, 1985, Poznań 2003, 299: „Tak więc życie chrześcijańskie przebiega przez parafię. W tym tkwi jej siła, niezależnie od różnych słabości i ograniczeń. W tym tkwi jej siła, która trzeba stale utwierdzać. I ja chcę to uczynić”.

¹⁵⁹ TENZE, *Eucharystia żywym sercem parafii. Przemówienie do uczestników XXI Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady ds. Świeckich – 25.11'04*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol., 26 (2005) 2 (270), 48. Por. M. DUDA, *Eucharystia sercem parafii*, Częstochowa 2005.

Parafia budowana przez liturgię, zwłaszcza sakramenty święte na czele z Eucharystią, staje się ośrodkiem życia liturgicznego, miejscem, gdzie normalnie skupia się kult wiernych, miejscem celebrowania wiary, miejscem i wspólnotą chrztu, wspólnotą ludzi ochrzczonych i rozwijających w sobie łaskę chrztu oraz żyjących własnych chrztem, wspólnotą eucharystyczną, czyli zdolną do sprawowania Eucharystii będącej żywym źródłem jej wzrostu i sakramentalnym węzłem doskonałej komunii z całym Kościołem. Parafia jest wspólnotą modlitwy, zaszczipiającą się przez liturgię w boskiej harmonii, mając na celu obudzenie stałego pragnienia Boga, centrum modlitwy, wspólnotą, tych, którzy się modlą, i szkołą modlitwy, domem modlitwy skupionej wokół Eucharystii, wspólnotą modlącą się, która Eucharystię umiejscawia w centrum życia i braterskiego gromadzenia się¹⁶⁰.

Trzeci element zasadniczy w budowaniu komunii w parafii, wpływający z udziału w królewskiej misji Chrystusa, stanowi *diaconia caritatis*. Jak poprzednie dwie jej funkcje wpływały z udziału w prorockiej i kapłańskiej misji Chrystusa, tak też funkcja miłości służebnej jest realizacją misji królewskiej przez daną wspólnotą kościelną. I nie jest to jakiś niekonieczny dodatek, lecz, jak uczy Benedykt XVI: „Wraz z utworzeniem [...] kolegium Siedmiu, «diakonia» – posługa miłości bliźniego, spełniana zbiorowo w sposób zorganizowany – została już wprowadzona do fundamentalnej struktury Kościoła”¹⁶¹. Słowo bowiem, głoszone i przyjmowane z wiarą, jest następnie celebrowane – staje się Ciałem w Eucharystii, a wszystko w tym celu, by wlać w serce chrześcijanina i jego wspólnoty miłość nadprzyrodzoną, która daje dostęp do trynitarniej komunii miłości, buduje i ożywia eklezjalną komunię miłości oraz realizuje się w powszechnej służbie miłości, i to zarówno *ad intra*, jak i *ad extra*. Komuniam w parafii w swoim wertykalnym wymiarze, budowana przez Słowo Boże i Eucharystię, tworzy się więc ostatecznie przez miłość, która przybiera formę wielowymiarowej służby, czyniąc

¹⁶⁰ M. DUDA, *Myśląc parafia*, 155-156.

¹⁶¹ BENEDICTUS XVI, *Litterae encyclicae de christiano amore „Deus caritas est”* (DC) 21, AAS 98 (2006), 234: „Per constitutionem huius coetus Septem, «diakonia» - ministerium scilicet amoris proximi communiter et ordinate peractum – iam instaurata errat in fundamentali ipsius Ecclesiae structura”, BENEDYKT XVI, *Encyklika „Deus caritas est” o miłości chrześcijańskiej*, Poznań 2006, 31-32.

z niej wspólnotę miłości¹⁶², więcej – wspólnotę miłosierdzia¹⁶³, tj. miłości czynnej oraz centrum promieniowania miłości miłosiernej.

Dzięki łamaniu chleba Słowa i Eucharystii parafia staje się „domem rodzinnym, braterskim i gościnnym”, posyłając swoich członków, nakarmionych w ten sposób duchowo, do spożytkowania tych sił w dynamizmie misyjnym, w swoistym zmierzeniu się ze światem i jego wyzwaniem, tj. „wszędzie tam, gdzie kipi życie świata”¹⁶⁴. Lud Boży gromadzi się w parafii nie tylko po to, by karmić się, niejako dla przyjemności, nawet typu duchowego, pokarmem przy zastawionym Stole Słowa i Eucharystii, lecz karmi się po to, aby żyć i iść do świata w postawie służby i energią duchową komunii w swoim łonie zamieniać na energią duchową służby wobec świata. Parafia nakarmiona przez Pana Jego Słowem i Ciałem – staje się Jego Mistycznym Ciałem eklezjalnym i karmi z kolei sobą tych, którzy są postawieni na jej drodze, służąc wszystkim na wzór Chrystusa, „który nie przyszedł, aby Mu służono, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20, 28).

W miłości winny się skupiać i do niej zmierzać wszystkie inne funkcje parafii. Gdyż „miłość bliźniego zakorzeniona w miłości Boga jest przede wszystkim powinnością każdego poszczególnego wierzącego, ale jest także zadaniem całej wspólnoty kościelnej, i to na każdym jej poziomie: od wspólnoty lokalnej, przez Kościół partykularny, aż po Kościół powszechny w jego wymiarze globalnym”¹⁶⁵. „Eucharystia, która nie przekłada się na miłość konkretnie praktykowaną, jest sama w sobie fragmentaryczna”¹⁶⁶.

¹⁶² GIOVANNI PAOLO II, *Preghiamo perché non si moltiplichino i matrimoni distrutti. L'omelia nella parrocchia di San Gaetano a Via Flaminia – 19.01'86*, „L'Osservatore Romano” 126 (1986) nr 17, Tabloid IV.

¹⁶³ TENZE, *W miłosiernej miłości Boga znajduje się źródło życia. Homilia w czasie Mszy Świętej w parafii Najświętszych Serc Jezusa i Maryi a Tor Fiorenza – 17.03'85*, NP VIII, 1, 1985, Poznań 2003, 360.

¹⁶⁴ CT 67, AAS 71 (1979) 1332, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, 57.

¹⁶⁵ DC 20, AAS 98 (2006), 233: „Amor proximi in amore Dei insitus officium est praesertim cuiusque fidelis, at est etiam officium totius communitatis ecclesialis, et hoc quibuscumque in eius gradibus: a communitate locali ad Ecclesiam particularem, immo ad Ecclesiam universalem in eius integritate”, BENEDYKT XVI, „*Deus caritas est*” o miłości chrześcijańskiej, 30-31.

¹⁶⁶ Tamże 14, AAS 98 (2006), 229: „Eucharistia, quae in amorem re effectum non transfertur, in se ipsa in particulas est redacta”, BENEDYKT XVI, *Encyklika „Deus caritas est” o miłości chrześcijańskiej*, 22.

Miłość służebna, oprócz Słowa i sakramentu, ma więc charakter eklezjogenny – „parafiotwórczy”. „Prawdziwym podmiotem różnych organizacji katolickich, które prowadzą działalność charytatywną, jest sam Kościół – i to na wszystkich poziomach, począwszy od parafii, poprzez Kościoły partykularne, aż do Kościoła powszechnego”¹⁶⁷. I dlatego też jest ona w parafii do tego stopnia konieczna, iż stanowi warunek *sine qua non* istnienia prawdziwego Kościoła w parafii. Kościół nie może istnieć jako taki bez miłości. Jest ona pierwszą rzeczywistością, pierwszym znakiem, pierwszą misją, która jest zawsze możliwa. Bowiemy, przez podejmowanie funkcji charytatywnej, dokonuje się wzrost wspólnoty parafialnej¹⁶⁸.

„Kościół stara się czynić miłosierdzie” – to stwierdzenie Jana Pawła II z encykliki *Dives in misericordia* w całej rozciągłości można zastosować do parafii, która skądinąd określana jest przez niego jako „wspólnota miłosierdzia”, a prowadzone w niej duszpasterstwo winno cechować miłosierdzie jako nieodzowny element¹⁶⁹. Szczególny element wzrostu wspólnotowego stanowi zaangażowanie charytatywne wobec osób, które z jakiegokolwiek racji znajdują się w potrzebie – w parafii, w której nie brak ubogich, osób chorych, osób starszych. Wówczas według pragnienia papieża Franciszka ludzie znajdują w niej „oazę miłosierdzia”¹⁷⁰.

Nie ma Kościoła bez miłości, która często ukierunkowana jest na ludzi nie tylko biednych materialnie, ale także moralnie zagubionych, przywracając im życie. I to jest właśnie powołaniem grupy charytatywnej w parafii, by żyła miłością i niosła życie przez miłość wyświadczaną innym. W ramach takiej grupy realizuje się przykazanie miłości jako znak rozpoznawczy chrześcijan, i to nie tylko wobec współparafian, ale

¹⁶⁷ Tamże 32, AAS 98 (2006), 246: „[...] verum subiectum diversarum Institutionum catholicarum, quae caritatis explent ministerium, ipsam esse Ecclesiam — et omnibus quidem in gradibus, initio ab paroeciis sumpto, per Ecclesias particulares, usque ad Ecclesiam universalem”, BENEDYKT XVI, *Encyklika „Deus caritas est” o miłości chrześcijańskiej*, 50.

¹⁶⁸ Tamże.

¹⁶⁹ DiM 14, AAS 72 (1980), 1221, JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. I, 94.

¹⁷⁰ FRANCISKUS, *Bulla de Iubilaeo extraordinario indicendo „Misericordiae Vultus”*, w: http://w2.vatican.va/content/francesco/la/bulls/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html [20.06.2015]: „In nostris paroeciis, in communitatibus, in consociationibus et motibus, demum ubicumque adsunt christiani, quisque misericordiae delectabilem locum invenire debet”, FRANCISZEK, *Bulla ogłaszająca Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia „Misericordiae vultus”*, „L’Osservatore Romano”, wyd. pol., 36 (2015) 5 (371), 8.

także osób spoza granic parafii¹⁷¹. Dlatego też parafia winna przedstawiać sobą rzeczywistość syntezy miłości w wymiarze boskim i ludzkim, gdzie miłość do Boga stanowi jedno z miłością do drugiego człowieka. Podejmowanie przez parafię funkcji miłości czynnej wobec biednych i cierpiących jest rodzajem objawiania miłości miłosiernej Ojca Niebieskiego. Wówczas tylko prawdziwie rozwija się egzystencja parafii, kiedy rozwojowi wiary towarzyszy realizacja przykazania miłości za pomocą dzieł miłosierdzia, które są inspirowane nauką i przykładem samego Chrystusa. Wtedy to parafia dzięki miłości staje się „domem rodzinnym braterskim i gościnnym”¹⁷².

Parafia jako podejmująca podstawowe funkcje Kościoła partykularnego w swej relacji do diecezji jawi się jako miejsce, ośrodek, centrum, szkoła ewangelizacji, pierwszoplanowe i uprzywilejowane miejsce katechizacji, jako nieodzowny i skuteczny instrument realizacji przez diecezję swojej natury i misji. Parafia jawi się jako wspólnota eucharystyczna, wspólnota kultu, modlitwy. Jako wspólnota braterskiej służby miłości wszystkim wobec wszystkich. Papież Franciszek w zwięzłej syntezie określił jej zasadniczą misję, opierając się na nauczaniu swoich poprzedników: Parafia „właśnie dlatego, że ma wielką elastyczność, może przyjąć bardzo różne formy, wymagające otwarcia i misyjnej kreatywności ze strony duszpasterza i wspólnoty. Chociaż z pewnością nie jest jedyną instytucją ewangelizacyjną, to jeśli zachowuje zdolność do nieustannego reformowania się i przystosowania, nadal będzie «samym Kościołem zamieszkującym pośród swych synów i córek». Zakłada to, że będzie rzeczywiście utrzymywała kontakt z rodzinami i z życiem ludu, a nie stanie się strukturą ociężałą, odseparowaną od ludzi albo grupą wybranych zapatrzonych w samych siebie. Parafia jest formą obecności Kościoła na danym terytorium, środowiskiem słuchania Słowa, wzrostu życia chrześcijańskiego, dialogu, przepowiadania, ofiarnej miłości, adoracji i celebracji. Poprzez całą swoją działalność parafia pobudza i formuje swych członków, aby byli ludźmi ewangelizującymi. Jest wspólnotą wspólnot, sanktuarium, gdzie spragnieni przychodzą i piją, by dalej kroczyć drogą, jest centrum stałego misyjnego posyłania”¹⁷³.

¹⁷¹ *La visita del Santo Padre alla parrocchia di Santa Monica a Ostia*, „L'Osservatore Romano” 123 (1983), 107, 5.

¹⁷² CT 67, AAS 71 (1979) 1332, JAN PAWEŁ II, *Dzieła zebrane*, t. II, 57.

¹⁷³ EG 28, 105 (2013), 1031-1032: „[...] proprio perché ha una grande plasticità, può assumere forme molto diverse che richiedono la docilità e la creatività missionaria del pastore e della comunità. Sebbene certamente non sia l'unica istituzione evange-

Zakończenie

Do spotkania konkretnego człowieka z Kościołem w przeszłości dochodziło i nadal zazwyczaj dochodzi, chociaż nie wyłącznie, we wspólnocie parafialnej i za jej pośrednictwem. Dlatego też parafia – dająca Kościołowi partykularnemu w ciągu całej jego dwudziestowiecznej historii przestrzeń konkretnej realizacji, będąca dla niego ziemią zakorzenienia i miejscem trwania i rozwoju, wspólnota ludzi danego miejsca i czasu, uwarunkowań społeczno-kulturowych i wielorakich więzi – była, jeszcze jest i, jak się wydaje, pozostanie, chociaż w bardzo zmienionej formie, podstawowym kształtem Kościoła widzialnego i obecnego w łonie ludzkości. Pojawiła się ona w Kościele pielgrzymującym jako szczególny wyraz jego świadomości misyjnej i aczkolwiek parafia nie jest tak doskonałym urzeczywistnieniem Kościoła jak diecezja, to jednak daje „życiową przestrzeń” Kościołowi tak powszechnemu, jak i partykularnemu. W niej Kościół na co dzień żyje i zbawia, dociera do konkretnego człowieka we wszystkich jego uwarunkowaniach. I właśnie takie przekonanie, bazujące na świadomości eklezjalnej, każe widzieć jej zasadniczą rolę w ewangelizacji także i we współczesnych czasach.

Do takiego rozumienia parafii upoważnia nas pierwotne, a zarazem najwłaściwsze w sensie Pisma św. i Tradycji rozmienienie greckiego terminu *paroikia*, do którego ze wszech miar wskazane by było wrócić i wciąż do nawiązywać¹⁷⁴. W terminie tym bowiem wydaje się kryć swoisty kod dynamicznego „sukcesu” misyjnego parafii. Termin ten w pismach nowotestamentalnych i patrystycznych ukazywał pierwotne wspólnoty chrześcijańskie, trwające we wzajemnej jedności, wprawdzie zakorzenione w konkretnych miastach, ale świadome swego misyjnego-

lizzatrice, se è capace di riformarsi e adattarsi costantemente, continuerà ad essere « la Chiesa stessa che vive in mezzo alle case dei suoi figli e delle sue figlie ». Questo suppone che realmente stia in contatto con le famiglie e con la vita del popolo e non diventi una struttura prolissa separata dalla gente o un gruppo di eletti che guardano a se stessi. La parrocchia è presenza ecclesiale nel territorio, ambito dell'ascolto della Parola, della crescita della vita cristiana, del dialogo, dell'annuncio, della carità generosa, dell'adorazione e della celebrazione.²⁷ Attraverso tutte le sue attività, la parrocchia incoraggia e forma i suoi membri perché siano agenti dell'evangelizzazione.²⁸ È comunità di comunità, santuario dove gli assetati vanno a bere per continuare a camminare, e centro di costante invio missionario FRANCISZEK, *Adhortacja apostołska „Evangelii gaudium”*, 31-32.

¹⁷⁴ F. LOUVEL, *Słowniczek – narodziny słownictwa chrześcijańskiego*, tłum. A. Świderkówna, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, BOK 10, Kraków 1998, 420-421.

go ukierunkowania oraz eschatologicznego przeznaczenia. Ów termin wskazywał również na Kościół w drodze, pełen misyjnego dynamizmu, wprawdzie pielgrzymujący po tej ziemi, która dla chrześcijan jest wygnaniem i obczyzną, lecz dążący do prawdziwej Ojczyzny, jaką jest niebo. I chociaż rozbija w drodze swoje obozowiska, to jednak będzie czuł się zawsze w nich nie do końca u siebie, według słów Chrystusa, jako żyjący na tym świecie, jednak niebędący z tego świata (por. J 17, 16)¹⁷⁵.

Skoro parafia odegrała w przeszłości właściwą sobie rolę, to i w przyszłości, zwłaszcza w perspektywie nowej ewangelizacji, może odegrać kluczową rolę w spotkaniu konkretnego człowieka z Chrystusem, żyjącym i zbawiającym w konkretnym Kościele partykularnym.

Dlatego też należałoby się jej niejako dokładnie przyjrzeć i uczynić ją przedmiotem szczególnego zainteresowania oraz pogłębionej, powszechnej refleksji pasterzy i świeckich. Istotna w tym względzie jest płaszczyzna teologiczna, bez której parafia byłaby tylko jedną z wielu wspólnot pomagających człowiekowi zrealizować jego społeczne, naturalne powołanie. Tymczasem mamy tutaj do czynienia z rzeczywistością teologiczną, ze wspólnotą kościelną, wręcz z samym Kościołem. Dlatego z konieczności należy odwołać się do teologii parafii, mającej niewątpliwie swoje korzenie w Piśmie św., w praktyce pierwotnych gmin chrześcijańskich, w historii i nauczaniu Kościoła. Rozwijała się ona zarówno pod wpływem teorii i praktyki, znajdując swoje odzwierciedlenie w nauczaniu *Magisterium Ecclesiae*, jak i w naukowej refleksji nad nim i niezliczonych oddolnych inicjatywach pastoralnych. Otwarta jest na dalszy rozwój i pogłębienie.

A Parish in Particular Church. A Canonical – Pastoral Aspect Summary

The particular Church is natural spectrum of parish life and mission. Parishes are some kind of diocese space, especially material and the net of diocese community, the basic link of its everyday life. They are local, the closest to the faithful fulfilling the secret of particular Church. That is the cause of reflection on relation between a parish and a diocese which

¹⁷⁵ CH. SCHÖNBORN, *Prêtres et laïcs dans la paroisse*, w: *Paroisses et nouvelle evangelisation*, red. J.L. Moens, Rome 2009, 49.

is something basic and crucial. This relation accomplishes in three basic dimensions, which are described in this article: relation in the communion particular Church to realizing communion of parish Church; personal relation connected with hierarchical order of Church, which is between a diocese bishop and a parish priest; relation in mission, close connection with basic and crucial mission of diocese - evangelization with parish mission which is exactly realized by. In this way we can see in full light the relevance and necessity in fulfilling the Church nature as the Secret of Missionary Communion.

Słowa kluczowe: biskup, diecezja, ewangelizacja, kościół partykularny, liturgia, parafia, proboszcz, sakramenty.

Keywords: bishop, diocese, evangelization, particular church, liturgy, parish, parish priest, sacraments.

